

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни
«Основи грантрайтингу в природоохоронній діяльності»
для студентів спеціальності
G2 «Технології захисту навколишнього середовища»
усіх форм навчання

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол № 3 від 30 жовтня 2025 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2025

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Основи грантрайтингу в природоохоронній діяльності» для студентів спеціальності G2 «Технології захисту навколишнього середовища» усіх форм навчання / Укладачі Т.С. Тихомирова, Н.М. Самойленко, О.В. Шестопапов. – Харків: НТУ «ХП», 2025. – 76 с.

Укладачі: Т.С. Тихомирова
Н.М. Самойленко
О.В. Шестопапов

Рецензент І.Л. Красніков

Кафедра хімічної техніки та промислової екології

ВСТУП

Дані методичні вказівки призначені для виконання практичних занять з дисципліни «Основи грантрайтингу в природоохоронній діяльності». Під час виконання практичних робіт здобувачі оволодіють вмінням командної роботи, навчаться визначати роль кожного учасника у команді, познайомляться з методами прийняття рішень у команді, навчаться проводити SWOT-аналіз грантової заявки, опанують здатність управляти стратегічним розвитком команди в процесі здійснення професійної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування, навчаться складати кошторис грантової заявки та розділяти джерела фінансування, проводити оцінку ризиків та розробляти сценарії дій у випадку настання непередбачуваної ситуації. Також наведені основні терміни англійською мовою та їх тлумачення, які є корисними при заповненні грантових заявок.

Дані методичні вказівки також можуть бути використані для окремих практичних занять з інших дисциплін, де важливим є командна робота, управління природоохоронними проектами, термінологія англійською мовою в сфері міжнародної співпраці.

У методичних вказівках розглянуті цілі практичних занять, наведено теоретичний матеріал. Також наведено приклад виконання завдань та перелік індивідуальних завдань.

Запропоновані індивідуальні завдання мають практичне значення та спираються на досвід авторів у заповненні грантових заявок.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

КОМАНДНІ ТРЕНІНГИ В ПРИРОДООХОРОННИХ ПРОЄКТАХ

Мета заняття: Опанувати швидкі моделі командних тренінгів, які сприяють знайомству команди. Опанувати тренінги типу руханки або енерджайзер.

1. Поняття про команду гранту

Команда проекту – сукупність працівників, що здійснюють функції управління проектом та персоналом проекту. За формою команда проекту відбиває існуючу організаційну структуру управління проектом, поділ функцій, обов'язків та відповідальності за прийняті рішення. Але таке визначення не в повній мірі відображає суть поняття команди при поданні та реалізації грантів в сфері екології (сталого розвитку).

По-перше, командою екологічного гранту часто стають не працівники однієї компанії, а різні за фахом, місцем роботи, вподобаннями, соціальним статусом та освітою люди. Особливо це стосується так званих «маленьких» та\або локальних грантів. Їх об'єднує, як правило, тільки спільна мета-змінити довкілля.

По-друге, в екологічних грантах, як правило, відразу є лідер –людина, яка зібрала навколо себе знайомих та малознайомих людей. При чому заважимо, іноді тільки лідер знає усіх членів команди, тоді як між собою вони майже не знайомі.

По-третє, дуже часто лідер не виправдовує покладених на нього сподівань, тож часто під час виконання гранту необхідно або знайти неформального лідера, або змусити лідера виконувати свої обов'язки. Але оскільки по суті у таких командах нема залежності заробітної плати від виконання обов'язків, то ситуація ускладнюється.

По-четверте, у середніх та регіональних екологічних грантах дуже часто зустрічається команда, яка складається з декількох невеликих команд на чолі з лідером –декілька громадських об'єднань, екологічних фондів та

інших об'єднань громадян намагаються отримати один грант у сфері екології. У таких випадках члени маленьких команд, як правило, добре комунікують в середині своїх команд, тоді як загальна комунікація потребує додаткових зусиль.

Саме тому перед початком навіть подачі грантової заявки в сфері екології край необхідно проводити так звані командні тренінги. На першому етапі ці тренінги повинні бути присвячені знайомству.

2 Властивості команди грантового проекту

У команді, яка працює над грантом, є притаманні їм властивості, які об'єднують усіх членів, а саме:

- 1) чітка мета – чітко виражена спрямованість на кінцевий результат;
- 2) неформальність – клімат у команді має сприяти утворенню неформальних відносин;
- 3) участь – максимальна участь усіх членів команди в обговоренні поточних питань та прийнятті рішень;
- 4) вміння слухати – як лідера, так й усіх членів команди, навіть не ключових;
- 5) групове прийняття рішень – там, де це покращує процес виконання або сприяє кінцевій меті;
- 6) відкриті комунікації – члени команди мають змогу вільно викладати свої думки;
- 7) чіткий розподіл ролей та обов'язків;
- 8) лідерство – команда повинна мати свого лідера, можливо й неформального;
- 9) вплив зовнішнього середовища – якщо ;
- 10) стиль управління – культивується певний стиль взаємовідносин між членами команди;

3. Види тренінгів у команді

№п\п	Вид тренінгу	Суть тренінгу
1	Знайомство (криголами)	Сприяють першому знайомству, налагодженню контакту, налаштовують учасників на певний лад та стиль роботи
2	Розминки (енерджайзери)	Використовуються у разі тривалої роботи команди для урізноманітнення ситуацій та активізації роботи. Можуть бути у вигляді цікавих фізичних вправ (змагань) або у вигляді головоломок, або поєднувати обидві види вправ. Також можна залучати музичну складову.
3	Командоутворення (тімбілдінг)	Використовуються для покращення відносин людей у групі. Можуть бути як у вигляді пошуку рішення спільними зусиллями так й спеціальні вправи на весь день у незвичному оточенні (на природі або навпаки, на виробництві)
4	Рефлексія	Рекомендується проводити по закінченню виконання гранту для отримання зворотного зв'язку про недоліки, складнощі та критичні моменти під час реалізації проекту.

4. Приклади командних тренінгів для знайомства

1) Імена та прикметники

Мета: запам'ятати імена учасників

1. Учасники стають у коло.

2. Перший учасник називає своє ім'я та прикметник (частина мови, яка відповідає на питання який? яка? які?) на таку ж саме букву. Наприклад, гарна Галина, працездатна Поліна, кумедний Костянтин.

3. Кожен наступний учасник спочатку повторює імена та прикметники попередніх учасників, а потім називає своє ім'я та прикметник.

2) Моя буква

Мета: розтопити лід, краще пізнати учасників

1. Кожен учасник вибирає собі будь-яку букву алфавіту й озвучує її всій групі або сусідові.

2. Протягом 2 хвилин учасники підбирають якомога більше слів, які описують їх і починаються на обрану літеру.

3. Кожен учасник ділиться своїми словами з групою

Наприклад: мене звать Ольга й моя буква З. Я заклопотана, зачарована, зацікавлена.

Можна написати свої імена й букви на постерах, а потім розвісити їх на стінах для загального ознайомлення протягом дня. Якщо група учасників дуже велика, потрібно спочатку розділити її на невеликі команди.

3) Чемпіони

Мета: представити учасників один одному в позитивному, оптимістичному ключі, який підкреслює цінність учасника для групи.

1. Учасники стають у пари
2. Протягом хвилин учасники опитують один одного та краще пізнають.
3. Потім кожен учасник представляє групі свого партнера.
4. Подання має представити людини в найкращому вигляді, «продати» його, показати його цінність для тренінгу або отриманого завдання.

Поясніть учасникам, що мета вправи – успіх, а не просто представлення свого партнера. Потрібно показати членам групи яким цінним активом для команди або групи є людина. Можна змінити завдання, щоби кожен учасник представляв себе, показуючи яку цінність він може представляти для команди.

4) Ми дуже схожі

Вправа допомагає учасникам краще пізнати один одного, а також дозволяє обговорити питання, пов'язані зі встановленням контакту зі співрозмовником, покупцем, клієнтом тощо.

Необхідні матеріали: папір, олівці, призи.

Час: 10–15 хвилин.

Розмір групи: 10–20 осіб.

1.Тренер просить групу розбитися на пари й пояснює, як буде проходити вправа.

2. Кожна пара повинна якомога швидше знайти й записати 10 характеристик, вірних для них обох. Не можна писати загальнолюдські відомості, такі як «у мене дві ноги». Можна вказати, наприклад, рік народження, місце навчання, хобі, сімейний стан тощо.

3. Після того як 10 характеристик записані, кожен член групи обирає іншого партнера й повторює те ж саме з ним.

4. Той, хто швидше за всіх знайде 10 якостей, які об'єднують його з п'ятьма іншими учасниками, отримує приз.

5. Після вправи тренер обговорює, що спільні риси можна знайти будь із ким (клієнтом, партнером, колегою тощо).

5. Приклади командних тренінгів для активізації робочого процесу (розминки, руханки або енерджайзери)

1. Сурдопереклад

Мета: активізувати групу.

Час: 10 хвилин

Матеріали: папірці з написаним текстом – різні прості віршики.

1.Ведучий пропонує розділитися всім на пари.

2. Пари по черзі виступають перед іншими учасниками. Кожен із пари виступає по черзі в ролі дикторів і сурдоперекладачів. Поки один із партнерів читає вірш, інший перебуває поруч і виступає в ролі сурдоперекладача – передає з допомогою міміки й жестів зміст тексту.

2. Збери фразу

Мета: активізувати групу.

Час: 10 хвилин

Матеріали: папірці з написаним текстом – відомі фрази і вирази.

1.Тренер вибирає відомі вирази і словосполучення й пише їхні половинки на різних картках. Наприклад, «З днем» на одній картці, а

«народження» на інший. Кількість карток має відповідати кількості учасників

2. Картки опускають у капелюх,

3. Кожний з учасників витягує наосліп картку.

4. Учасники намагаються відшукати серед членів групи власника другої половинки фрази.

3. Колективна поема

Час проведення: 30 хв.

Матеріали: аркуші паперу і фломастери на кожного учасника.

1. Попросіть учасників написати свої ініціали в правому верхньому кутку листка (ви теж підпишіть свій листок).

2. Кожен учасник пише короткий рядок, з якого буде починатися поема, передає свій листок сусідові зліва, і той дописує свій рядок, яка продовжує поему

3. Після того як кожен напише по одному рядку на всіх листках, закінчена поема повертається автору першого рядка.

4. Після того як усі поеми будуть написані, прочитайте свою. Потім запитайте, хто ще хоче прочитати свою поему

4. Таблиця множення

Мета: перевірити увагу учасників та активізувати їх мозкову діяльність

1. Усі учасники стають у коло

2. Ведучий (у центрі кола) розказує правило. Необхідно до рахувати до певного числа (наприклад, до 50 якщо учасників до 15 осіб або до 100, якщо учасників більше) за умови, що кожен учасник називає наступне число по порядку. Але число, яке ділиться на 3 (або 4,6,7,8,9 – обирайте складні для миттєвого ділення числа) та яке містить у собі цифру 3 (або відповідно 4,6,7,8,9) не називається в голос, а замінюється ударом у долоні. Якщо учасник помиляється, то все він починає відлік с початку.

3. Гра починається з числа один.

6. Хід заняття

1) Ретельно вивчити поняття команди та її роль при поданні та реалізації гранту

2) Чітко визначити мету командних тренінгів «Знайомство»

3) Оскільки студентська група –це вже досить добре відомий один одному колектив, то рекомендується кожному студенту вигадати собі нове ім'я, рід занять, вік та хобі

4) провести тренінги, перелічені у пункті 4. Обов'язково змінювати ведучого, тож проводити кожен з видів тренінгів декілька разів. Кожен студент повинен добре опанувати кожен з видів тренінгів.

5) написати короткий звіт про проведенні тренінги «Знайомство» , де обов'язкового значити який саме сподобався, який ні; які недоліки кожного тренінгу; який з тренінгів студент точно проведе при нагоді, а який ні. Звіти надати викладачу.

6) провести тренінги, перелічені у пункті 5 (енерджайзери). Обов'язково змінювати ведучого, тож проводити кожен з видів тренінгів декілька разів. Кожен студент повинен добре опанувати кожен з видів тренінгів.

5) написати короткий звіт про проведенні тренінги «Енерджайзери», де обов'язкового значити який саме сподобався, який ні; які недоліки кожного тренінгу; який з тренінгів студент точно проведе при нагоді, а який ні. Звіти надати викладачу.

7. Контрольні питання

1. Роль команди у поданні грантової заявки в сфері екології

2. Роль команди у реалізації екологічних грантів

3. Відмінності поняття команда при реалізації локальних (та малих) екологічних грантів

4. Типи тренінгів у команді

5. Опис тренінгу «Імена та прикметники»
6. Опис тренінгу «Моя буква»
7. Опис тренінгу «Чемпіони»
8. Опис тренінгу «Ми дуже схожі»
9. Опис тренінгу «Сурдоперклад»
10. Опис тренінгу «Збери фразу»
11. Опис тренінгу «Колективна поема»
12. Опис тренінгу «Таблиця множення»

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

АНГЛОМОВНА ЛЕКСИКА ДЛЯ ГРАНТІВ В ПРИРОДООХОРОННІЙ СФЕРІ

Мета заняття: оволодіти навичками правильного перекладу термінів та коректного їх використання при поданні грантової заявки та реалізації гранту в природоохоронній сфері.

1. Основні терміни грантрайтингу та їх переклад

1) **Grantwriting** – грантрайтинг - мистецтво написання проектів для отримання безповоротної фінансової допомоги. Але в англійській мові частіше використовують окреме написання цих слів **grant writing** саме в значенні написання грантових заявок.

Приклад використання та перекладу

I am writing a grant proposal.	Я пишу грантову пропозицію.
She understood my work, we spent every day together writing grants .	Вона розуміла мою роботу, ми проводили кожен день разом, пишучи гранти .

2) **Aim of the grant or grants aim** – мета гранту, те, чого ви хочете досягти при його реалізації. Ми використовуємо **aim**, коли ми маємо на увазі, що, здійснюючи конкретні дії та докладаючи зусилля, досягаємо цілей, на які сподівалися

Приклад використання та перекладу

The grants aim at subsidising the cost of child-care of EPZ workers and support to children of working mothers.	Гранти спрямовані на субсидування витрат на догляд за дітьми працівників ЗЕЗ та підтримку дітей працюючих матерів.
These grants aim to promote remote sensing technology within the country, particularly in its application to natural resource management and environmental monitoring.	Ці гранти мають на меті популяризацію технологій дистанційного зондування в країні, особливо при застосуванні їх до управління природними ресурсами та моніторингу довкілля.

3) **Purpose of grant** – на українську мову також перекладається як мета гранту. Але частіше використовується у значенні мета субсидії, тобто надання якихось привілеїв від держави або адміністративних органів, а не в контексті

написання гранту. Використовуючи це слово, ми говоримо, ми говоримо про причину наших поступків; то, що лежить в основі наших поступків, то, що нас стимулює робити щось. Наприклад, ви приїхали в аеропорт за цією purpose (ціллю), що вам доведеться зустріти вашу бабусю.

Приклад використання та перекладу

The purpose of these grants is to ensure that such pupils will be in a financial position enabling them to continue lower secondary education after the ninth year.	Мета цих грантів - забезпечити таким учням фінансове становище, яке дозволить їм продовжувати нижчу середню освіту після дев'ятого курсу.
The purpose of the grant is to support cultural and educational projects that help to create greater understanding, tolerance and openness towards refugees and immigrants in Denmark.	Метою гранту є підтримка культурних та освітніх проєктів, які допомагають створити більше розуміння, толерантності та відкритості щодо біженців та іммігрантів у Данії.

Важливо: уникайте використання слів **target** та **goal**, які також перекладаються як мета, при заповненні грантових заявок.

4) Evaluation - оцінювання - періодична оцінка ефективності, дієвості, впливу, тривалості і відповідності проєкту в контексті поставлених цілей. Оцінювання проводиться, як правило, у вигляді незалежного вивчення оточення, цілей, результатів, дій (заходів) та використаних коштів з метою віднаходження знань, які можуть стати необхідними при прийнятті рішень у майбутньому.

Приклад використання та перекладу

The Fund engages in three types of evaluations: programme evaluation , thematic evaluation and outcome evaluation .	Фонд здійснює три види оцінок : оцінку програм, тематичну оцінку та оцінку результатів.
UN-Women will maintain and enhance effective corporate evaluation systems for evaluation planning, management and use.	ООН-жінки підтримуватимуть та вдосконалюватимуть ефективні системи корпоративної оцінки для планування, управління та використання оцінок .

5) Assumptions – припущення – ті фактори, які можуть впливати на проєкт як негативно, так й позитивно, та, зазвичай, охоплюють зовнішні фактори, які впливають на стабільність і сталість реалізації проєкту

Приклад використання та перекладу

If inferred, which assumptions were made and on which basis.	Необхідно вказати, які припущення були зроблені та на якій підставі .
---	--

Country-specific assumptions should also be provided.	Слід також передбачити специфічні припущення для деяких країн.
--	---

6) Stakeholders – зацікавлені сторони – це особи чи організації, які можуть безпосередньо або опосередковано, позитивно або негативно впливати на проект або відчувати його впливи (це офіційне визначення, прийняте Європейською Комісією). Цей термін можна застосовувати без перекладу –стейкхолдери.

Приклад використання та перекладу

Mr. Sow agreed that all stakeholders should be involved.	Містер Соу погодився, що слід залучити всіх зацікавлених сторін .
Collective efforts would bear fruit only if all stakeholders kept their promises.	Колективні зусилля принесуть свої плоди лише тоді, коли всі зацікавлені сторони виконають свої обіцянки.

7) Project team – команда проекту – це група осіб, зацікавлених у реалізації проекту.

Приклад використання та перекладу

The project team includes the project manager and the group of individuals who work together on a project to achieve its objectives.	Команда проекту включає керівника проекту та групу осіб, які спільно працюють над проектом для досягнення його цілей.
Under the revised implementation strategy, the project team would be phased out during 1997.	Відповідно до переглянутої стратегії впровадження, команда проекту поступово буде замінена протягом 1997 року.

8) Project manager- менеджер проекту або керівник проекту – людина, яка відповідальна за весь проект. При подачі грантової заявки обов’язково вказується менеджер проекту, його контакти та, дуже часто, його попередні досягнення. Іноді надання гранту залежить саме від менеджера проекту – тобто чи надійний він, чи має досвід успішної реалізації гранту, навіть якщо заявка подається від організації будь-якої форми власності.

Приклад використання та перекладу

The project manager plays the chief part in the project and is responsible for its success and quality.	Керівник проекту відіграє головну роль у проекті і відповідає за його успіх та якість.
The project manager or chief engineer may employ one or more reliability engineers directly.	Керівник проекту або головний інженер може найняти безпосередньо одного або декількох інженерів з надійності.

9) Expected results – очікувані результати – ті позитивні зміни (кількісного, якісного та часово-просторового характеру), досягнення яких передбачається реалізацією проекту. Виділяють безпосередні очікувані результати (**outputs**), які мають бути отримані після завершення основних заходів проекту, наслідки (**outcomes**) – середньострокові результати, та довгостроковий ефект (**impact**), який буде відчуватися в суспільстві після закінчення проекту.

Приклад використання та перекладу

The High Commissioner regrets that his appeals do not always bring expected results .	Верховний комісар шкодує, що його звернення не завжди приносять очікувані результати .
The expected results include: 10 African countries supported to implement microstart programme initiatives.	Очікувані результати включають: 10 африканських країн, яким надано підтримку в реалізації програм мікростарту.

10) Fundraising – фандрейзинг або збір коштів – комплекс взаємопов'язаних заходів, направлених на залучення різноманітних ресурсів, необхідних організації для реалізації її місії.

Приклад використання та перекладу

Fundraising to open a school in Ghana, you set up a soup kitchen in Potters Lane.	Збираючи кошти на відкриття школи в Гані, ви відкрили польову кухню на Поттерс-Лейн.
Her work includes raising awareness about the organization and fundraising .	Її робота включає підвищення обізнаності про організацію та збір коштів .

11) Project proposal - проектна пропозиція – документ, який містить аналіз проблеми, мету, завдання, перелік видів діяльності, стислу інформацію про потенційного реципієнта, очікувану вартість проекту, строк його реалізації, очікувані результати та вплив на ситуацію в галузі або регіоні.

Приклад використання та перекладу

This project proposal was submitted for support to the Commonwealth Secretariat and a number of Governments.	Ця проектна пропозиція була подана на підтримку Секретаріату Співдружності та ряду урядів.
A full project proposal for the region has now been submitted to ITTO.	Повністю підготовлене проектну пропозицію по регіону вже представлено МОТД.

12) Application form - апликаційна форма або форма заявки або анкета - безпосередньо документ, який ви заповнюєте при подачі грантової заявки, містить як загальну інформацію та й вимагає відповідей на конкретні питання по вашій ідеї.

Приклад використання та перекладу

We also invite translators to co-operate and file the application form .	Ми також запрошуємо перекладачів до співпраці та заповнення анкети .
You can send your resume on, or fill the application form on the site.	Ви можете надіслати ваше резюме поштою або заповнити анкету на сайті

13) Guidelines for applicants - настанови для заявників – документ, який роз'яснює мету конкурсу проектів, встановлює правила його проведення, зокрема визначає, хто може виступати заявником, види діяльності і видатки, які можуть бути профінансовані, а також критерії оцінювання (вибір рішення). У ньому також міститься практична інформація: як заповнювати анкету-заявку, які документи слід додати, які правила та процедури слід застосовувати. Часто використовують тільки слово **guidelines** розуміючи під ним саме певний перелік настанов (керівних порад) для заявників.

Приклад використання та перекладу

The evaluation criteria should be mentioned in the guidelines for applicants , so that it is clear upfront how the proposal will be evaluated	Критерії оцінки повинні бути зазначені в керівних принципах для заявників , щоб заздалегідь було чітко визначено, як буде оцінюватися пропозиція
Two highlights of this reporting period, which informed the review, include the revision of the terms of reference of the Fund and the release of revised guidelines for applicants	Два головних моменти цього звітнього періоду, які наявні в доповіді, включають перегляд технічного завдання Фонду та випуск переглянутих рекомендацій для заявників
However, the authorities had established a set of guidelines to determine which applicants could access treatment	Однак органи влади встановили набір керівних принципів , щоб визначити, хто із заявників може отримати доступ до лікування

14) SWOT analyze – SWOT аналіз або аналіз загроз, який що полягає в розділенні чинників і явищ на чотири категорії: сильних (**Strengths**), і слабких (**Weaknesses**) сторін проекту, можливостей

(**Opportunities**), що відкриваються при його реалізації, та загроз (**Threats**), пов'язаних з його здійсненням. Майже ніколи аббревіатура не перекладається.

Приклад використання та перекладу

The SWOT analysis is used to inform the strategy.	SWOT-аналіз використовується для визначення стратегії.
In other words, SWOT analysis is both organization-specific and ICT service-specific.	Іншими словами, SWOT-аналіз специфічен як для організації, так і для ІКТ-послуг.

2 Основні екологічні терміни, що будуть корисними при поданні заявки англійською мовою

1) **environmental impact** - вплив на навколишнє середовище , он-лайн перекладачі часто надають не правильний переклад **environmental effect**

2) **environmental impact assessment** - оцінка впливу на навколишнє середовище

3) **sustainable development** - сталий розвиток, бажано використовувати цей термін замість терміну екологія (**ecology**)

4) **air pollution** – забруднення повітря

5) **air pollution control equipment** – обладнання для очистки повітря, (не правильно **-equipment for air purification**)

6) **air pollution index** – показник забруднення повітря

7) **purification** – очистка (від забруднювачів) , але тільки для повітря та деталей, не для рідких середовищ

8) **purification efficiency** – ступінь очистки

9) **sewage treatment** – очистка стічних вод

10) **waste water** – wastewater – sewage стічні води у будь-якому значенні.

11) **garbage** – побутове сміття або сміття з кухні

12) **household refuse** – **household wastes** – тверді побутові відходи

13) **garbage chute** – сміттєпровід

14) **debris** – будівельне сміття

15) **trash** – тільки в США це означає будь-яке сміття, окрім промислового

16) **wastes** – отходы, в том числе промышленные

17) **waste disposal** – city sanitation – прибирання та переробка муніципального сміття

18) **green business** – екологічне підприємництво або зелений бізнес ;

19) **green energy** – "зелена" енергія, тобто енергія, яка відновлюється, наприклад, сонячна;

20) **greenhouse gases** – гази, що викликають парниковий ефект і впливають на зміну клімату, в основному,

21) **greenwashing** – форма маркетингу, в якій використовується "зелений" піар із метою переконати споживача, що компанія продає і виготовляє екологічно чистий продукт;

22) **go green** – робити що-небудь для захисту навколишнього середовища;

23) **e-waste** (electronic waste) – електронний брукт, сміття (старі телевізори, комп'ютери тощо);

24) **recyclable waste/non-recyclable waste** – відходи, що підлягають/ не підлягають вторинній переробці;

25) **waste reduction** – скорочення або зменшення відходів;

26) **toxic waste** – токсичні стоки або токсичні відходи;

27) **waste-to-energy** – практика перетворення твердих відходів на енергію за рахунок спалювання відходів за дуже високих температур, при цьому зазвичай утворюється пара, яка потім використовується для вироблення електроенергії;

28) **waste heat** – втрачене тепло, тепло вихлопних газів.

29) **eco-advertising** – реклама з використанням натуральних матеріалів та електронних засобів, які не шкодять навколишньому середовищу;

30) eco-audit – аудит підприємства з метою з'ясувати, наскільки діяльність організації впливає на навколишнє середовище;

31) eco-building – будівля, побудована з матеріалів, які не забруднюють навколишнє середовище або є поновлюваними;

32) eco-conference – конференція, на якій збираються інвестори, бізнес-лідери, підприємці з метою обговорення питань і проблем навколишнього середовища;

33) eco-crime – незаконні дії, які шкодять навколишньому середовищу;

34) eco-driving – екологічне водіння;

35) eco-fashion – одяг, який виготовлений із натуральних матеріалів або з екологічних матеріалів, в екологічному середовищі;

36) eco-friendly – такий, що не здійснює несприятливий вплив на навколишнє середовище; екологічний;

37) eco-maniac – активний прихильник захисту навколишнього середовища;

38) eco-product – екологічний продукт;

39) eco-system – екологічна система;

40) eco-terrorism – екологічний тероризм;

41) eco-village, eco-town – села і міста, які створені з метою організації екологічно чистого простору для життя групи людей.

42) be threatened with extinction – бути під загрозою вимирання (стосується видів, які потребують охорони)

43) biodegradability – здатність до біорозкладання

44) catchment level – рівень водозбору

45) chop down – вирубати (ліси)

46) deforestation – знелісення, процес втрати лісів

47) desertification – процес поширення пустель на раніш зелені території

48) dump – звалище або полігон

- 49) emissions** – викиди (в атмосферу)
- 50) maximum allowable emissions** – максимально дозволені викиди
- 51) non-point source of pollution** – не точкове джерело забруднення
- 52) pesticide** – пестициди
- 53) pollutant** – забруднююча речовина
- 54) recycling** – вторинне використання
- 55) sampling** – відбір проб
- 56) unrenewable resources** – не відновлювальні ресурси

3 Хід заняття

1. Викладач пояснює значення кожного терміну, разом зі студентами обговорюють переклад термінів.
2. Студенти самостійно намагаються перекласти наведені нижче речення з англійської мови на українську (розділ 4). Для кожного речення знаходять найкращий варіант під час спільної дискусії.
3. Студенти самостійно намагаються перекласти наведені нижче речення з української мови на англійську. Для кожного речення знаходять найкращий варіант під час спільної дискусії. Обов'язково звертають увагу на правильне використання мовних оборотів та часів.

4. Завдання для перекладу речень з англійської мови на українську

1. The expected results and their indicators of measurement are usually lacking.
2. I filled out that application form before we talked.
3. The deforestation, the growth of human populations, needing more land.
4. Application forms and guidelines would be published in May 2006 for applicant countries, with an application deadline of 18 August 2006.
5. In this town, Fundraising is like indentured servitude.

6. Highlight certain aspects of a product, i.e. recyclability, biodegradability, energy consumption, through single issue labelling

7. The Act also introduces a compulsory gender-based evaluation of school textbooks and scholastic materials.

8. The various commitments undertaken by Tunisia in those areas should result in considerable energy savings and in reducing the emission of greenhouse gases.

9. The project proposal for the Western Asia region was prepared in early 2009.

10. Dynamic model simulations make several assumptions with respect to future environmental conditions.

11. In this context it was mentioned that environmental impact assessment as a cross-cutting instrument had a number of links with the other conventions.

12. These instructions aim at implementing recommendations issued by the UN Auditors and the UNITAR Board of Trustees to facilitate the monitoring of the purpose of grants and contributions received by UNITAR and their coherence with the mandate and functions of the Institute.

13. Partnership on water for sustainable development and health-related assistance.

14. They have set up their own company to sell recyclable waste material and provide daily care and health cover to their members.

15. Chlordecone is an intentionally produced chemical that has been used as a pesticide.

16. It is expected that national focal points and regional support offices will support States in carrying out the SWOT analysis.

17. Reducing emissions from sewage treatment

18. Stakeholders should be encouraged through incentives and should have autonomy to develop these relations.

19. CEPF has funded biodiversity conservation projects led by more than 2,200 grantees around the world.

20. These grants support scientific ecological research where there are limited alternative sources of funding.

21. In its view, the proper, overall context for international environmental governance was sustainable development.

22. You know, Zoey is thinking of opening an eco-friendly flower section to the store.

23. In particular, countries in transition require assistance in introducing criteria for eco-products so that they can protect and develop their shares of growing environmental markets.

24. In the former Yugoslav Republic of Macedonia, environmental inspections are based on standards contained in laws and regulations, including maximum allowable concentrations of emissions.

25. Resilience and adaptation : understanding and informing responses to drivers of global change including changing climates, land-use, human needs, invasive species, etc.

5. Завдання для перекладу речень з української мови на англійську

1. Комісія також розглянула проектну пропозицію під назвою "Управління рибальством в морських заповідних зонах Балтії".

2. Експертна група також визначатиме цілі та очікувані результати програм альтернативного розвитку, контролюватиме їхній прогрес та оцінюватиме їх ефективність.

3. Знаєш, ти робиш занадто багато припущень.

4. Вибравши продукт банку, заповніть та надішліть попередню форму заявки.

5. Розроблені керівні принципи професійної підготовки фахівців у цій галузі.

6. У багатьох країнах оцінка впливу на навколишнє середовище в даний час інтегрована у розробку енергетичної політики та інвестицій.

7. Однак жодного справжнього секторного SWOT-аналізу та міжнародного порівняльного аналізу секторів не проводилось, хоч це й було рекомендовано.

8. В рамках другого оголошення було подано 138 проектів, і в даний час проводиться їх офіційна оцінка та оцінка прийнятності.

9. Якби суб'єкт забруднення здійснив заходи щодо зменшення викидів забруднюючих речовин щонайменше на 5 відсотків від максимально допустимого, то його було б звільнено від сплати за забруднюючі речовини.

10. Втручання людей включає місцеве та регіональне забруднення атмосферного повітря та збільшення концентрації парникових газів, аерозолів та галогенуглеводнів.

11. До зацікавлених сторін належать співробітники неурядових організацій та науковці.

12. Триває програма з просування нових енергоефективних та екологічно чистих технологій виготовлення матеріалів для недорогого житла в Африці, Азії та Латинській Америці.

13. Ці пріоритети як і раніше визначають систему відліку для рівності можливостей у Французькому Співтоваристві, особливо для цілей розподілу грантів.

14. Ми не можемо процвітати чи зберігати наше довкілля, якщо сталий розвиток не стане реальністю для всіх націй.

15. Коли стік від сезонних опадів перевищує пропускну здатність очисних споруд, матеріали можуть обходити системи очищення та потрапляти у водні шляхи.

16. Тож ми подумали, що для реформування та повного переосмислення збору коштів потрібна якась видатна ідея.

17. Введення податків на мішки для сміття у кількох спільнотах призвело до значного збільшення частки відходів, що підлягають вторинній переробці.

18. Однак може бути багато випадків, коли екологічна перевага з одного боку (наприклад, здатність до біологічного розкладання або використання перероблених матеріалів) може бути пов'язана з екологічними втратами з іншого (наприклад, забруднення на стадії виробництва).

19. Інтеграція проблем населення у планування навколишнього середовища та сталого розвитку, тим не менше, створює деякі особливі проблеми.

20. Відвідувачі виявили та порівняли нові еко-продукти, еко-послуги та еко-концепції, які представили учасники виставки.

21. Якщо ви вперше подаєте заявку на отримання гранту CERF, процес може здатися незрозумілим, тому ми надали вказівки, щоб допомогти вам розпочати.

22. Сюди також входять дуже небезпечні склади пестицидів, які є занадто небезпечними для використання в країнах, що розвиваються.

23. Ми підтримуємо проекти, де робота зосереджена на екологічній науці; будь-які інші аспекти, наприклад, соціологія, економіка тощо, повинні бути чітко інтегровані в екологічні та наукові цілі проекту.

24. Програма "Квітковий грант" визнає успіх існуючих команд та центрів у конвергентних екологічних дослідженнях за цими темами та має на меті підтримати їх зростання за допомогою скромного додаткового фінансування.

25. Наземне середовище піддається масовій вирубці лісів через демографічний тиск на орні землі та потребу в енергетичних ресурсах.

6. Контрольні питання

1. У яких випадках ми використовуємо термін **purpose of grant**, а коли **aim of grant** ?

2. Чому термін **target** майже ніколи не використовуються у грантових заявках?
3. Як правильно перекласти на англійську мову аббревіатуру ГДК?
4. Які функції у **project manager**?
5. У чому різниця використання термінів **garbage, trash, household wastes**?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

SWOT АНАЛІЗ ДЛЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ПРОЄКТІВ

Мета заняття: Ознайомитися з поняттям SWOT аналізу, опанувати методику його проведення, навчитися робити SWOT аналіз для природоохоронних ідей та проєктів.

1. Історія SWOT аналізу

Акронім SWOT вперше було заявлено в 1963 році в Гарварді на конференції з проблем бізнес-політики професором Кеннетом Ендрюсом. Спочатку SWOT-аналіз був заснований на зображенні та структуризації знань про поточну ситуацію і тенденції.

У 1965 році чотири професори Гарвардського університету – Edmund P. Learned, C. Roland Christensen, Kenneth R. Andrews, William D. Guth запропонували технологію використання SWOT-моделі для розробки стратегії поведінки фірми. Була запропонована схема LCAG (по початкових буквах прізвищ авторів), яка заснована на послідовності кроків, що приводять до вибору стратегії.

Рисунок 1 - SWOT-аналіз

2. Поняття й основні елементи SWOT-аналізу

Традиційний метод SWOT – аналізу дозволяє провести детальне дослідження зовнішнього й внутрішнього середовища як для підприємства,

атк й для ідеї, проекту чи старт-апу. Результатом раціонального SWOT-аналізу, спрямованого на формування узагальненого інформаційного потенціалу, повинні з'явитися ефективні рішення, що стосуються відповідної реакції (впливу) суб'єкта (слабкої, середньої й сильної) відповідно до сигналу (слабкому, середньому або сильному) зовнішнього середовища.

Відмінна риса розглянутого підходу до проведення SWOT-аналізу полягає у наступному:

1. Його побудова базується на методології системно-цільового підходу, де основна увага акцентується на вимірюванні параметрів зовнішнього й внутрішнього середовища в просторі, у часі й з урахуванням інформаційного потенціалу

2. Проведення структуризації факторів зовнішнього й внутрішнього середовища, що є універсальними для будь-якого підприємства або проекту.

3. Здійснення синтезу факторів зовнішнього й внутрішнього середовища, що далі, в перспективі, відобразиться у системі рішень.

Сильні сторони підприємства покликані забезпечити його прискорене просування до досягнення стратегічних цілей, у той час як його «слабості» викликають гальмування. Тут також природно враховувати можливості й загрози зовнішнього середовища, без яких неможливо вірно визначити сценарії розвитку організації.

Чинність – це властивість організаційної системи, що за умови синтезу з можливостями зовнішнього середовища забезпечує прискорене просування системи до досягнення стратегічних цілей. Особливий інтерес при цьому представляє утворення «спіралі розвитку» – траєкторії, що формується внаслідок «накладення» (синтезу) сильних сторін організаційної системи на сприятливі можливості зовнішнього середовища (з урахуванням слабких сторін організаційної системи й погроз зовнішнього середовища).

Слабкість – негативна властивість організації чи проекту, що визначає її гальмування в процесі руху до досягнення стратегічних цілей. Гальмування стає істотним при злитті (синтезі) основних слабкостей

організаційної системи з істотними погрозами зовнішнього середовища. При цьому також не можна ігнорувати сильні сторони підприємства й можливості зовнішнього середовища. Так формується варіант песимістичного сценарію розвитку організації. Такий сценарій може трансформуватися в «спіраль краху», якщо має місце тенденція («ефект доміно») до ослаблення можливостей і сильних сторін, з одного боку, і посиленню погроз зовнішнього середовища в сполученні з наростанням слабких сторін організації.

Можливості – це тенденції або події в зовнішньому середовищі, при правильній відповідній реакції на які організація домагається істотного просування до поставлених стратегічних цілей.

Загрози – це тенденції або події в зовнішньому середовищі, які за відсутності відповідної реакції організації спричиняють значне погіршення стану організації на шляху до виконання своїх планів.

З 1990-х років застосовується нечіткий SWOT-аналіз у процесі стратегічного планування, що полягає в розділенні чинників і явищ на категорії: сильних і слабких сторін проекту, можливостей, що відкриваються при його реалізації, та загроз, пов'язаних з його здійсненням. Традиційні математичні методи, засновані на класичній логіці, є нетерпимі до неточності та необ'єктивності істини, а також до невизначеності у економічних системах. У свою чергу невизначеність системи призводить до зростання ризиків від прийняття неефективних рішень, результатом чого можуть бути негативні економічні наслідки. З цією метою виникає потреба у методах, що ґрунтуються на нечіткій логіці.

Мета проведення SWOT-аналізу проекту - оцінити потенціал і оточення проекту і діяти відповідно до них . Потенціал проекту, виражений у вигляді його сильних і слабких сторін, говорить про те, що даний проект може виконувати правильно, а чого не може. Оцінка оточення проекту показує, які сприятливі можливості представляє і якими небезпеками загрожує зовнішній світ. Інформація про оточення проекту укупі зі знанням

його потенціалу дає командам можливість ідентифікувати критичні фактори успіху (CSF), що визначають задоволення потреб зацікавлених сторін. Вимірювання поточного стану проекту по цих критичних факторів попереджає про наявність стратегічних розривів та про необхідність продумати стратегію для реагування на ці розриви. Поінформованість про наявність розривів та чітко визначений спосіб реагування на них дозволяють команді сформулювати реалістичне зміст проекту і розробити стратегії, необхідні для досягнення мети. SWOT-аналіз повинен лежати в основі планування змісту і способу виконання проекту.

Багато грантодавців на першому чи другому етапі відбору заявок вимагають провести SWOT-аналіз вашої ідей, тобто того, на що вони будуть виділяти гроші.

3. Приклади SWOT-аналізу проектів, пов'язаних з навколишнім середовищем.

Приклад 1. SWOT-аналіз екологічної ситуації в Кременчуці

<p style="text-align: center;"><u>Сильні сторони</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •Наявність водних ресурсів (р. Дніпро, Дніпродзержинське водосховище, річки Сухий Кагамлик, Крива Руда, Сухий Омельник) •Наявність природних ресурсів: Кременчуцький залізрудний район (залізна руда, граніт, щебінь, пісок, джерела мінеральних вод) •Наявність промислових підприємств загальнонаціонального значення 	<p style="text-align: center;"><u>Слабкі сторони</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •Валовий обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є найбільшим серед населених пунктів Полтавської області •Дисперсне розташування промислових та комунальних підприємств, необхідність організації санітарно-захисних зон •Стаціонарні джерела забруднення (підприємства) мають високі класи безпеки
<p style="text-align: center;"><u>Можливості</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •Стимулювання енергоефективності у виробництві та житлово-комунальній сфері •Використання альтернативних джерел енергії 	<p style="text-align: center;"><u>Загрози</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •Політична нестабільність та воєнні дії на сході України •Продовження економічної стагнації через політичну кризу на сході України •Подальша концентрація екологічно небезпечних виробництв у місті

Приклад 2. SWOT-аналіз екологічної ситуації в м. Запоріжжя.

<p style="text-align: center;"><u>Сильні сторони</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Економічний і фінансовий центр - Запорізької області, значна концентрація фінансових ресурсів - Високий потенціал енергозбереження - Наявність плану дій сталого енергетичного розвитку м. Запоріжжя - Значні можливості партнерської взаємодії бізнесу та влади задля покращення стану довкілля в місті - Застосування великими підприємствами новітніх технологій очистки викидів і скидів - Розвинута транспортна інфраструктура (автотранспорт, залізничні вокзали, річковий порт) - Розвинута інфраструктура енерго-, газо-, водо-, теплопостачання - Розгалужена мережа водопровідно каналізаційного господарства міста - Значна концентрація науково-дослідного персоналу - Значний кадровий потенціал в освіті та медицині - Високий рівень кваліфікації працівників - Наявність навчальної бази для підвищення кваліфікації працівників - Високий рівень активності екологічної громадськості - Високий рівень стурбованості городян щодо стану довкілля в місті - Наявність у межах міста об'єктів природно-заповідного фонду 	<p style="text-align: center;"><u>Слабкі сторони</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Зосередженість промислових підприємств у центрі міста - Неєфективне використання природних ресурсів - Забруднення повітряного басейну - Прямий скид промислових стоків у річки - Відсутність стаціонарних постів екологічного контролю автотранспортних засобів - Високий рівень забруднення малих річок - Недотримання режиму бережних захисних смуг - Відсутність переробки мулових осадів - Велика кількість накопичених промислових відходів - Відсутність переробки твердих побутових відходів - Відсутність роздільного збору ТПВ - Відсутність системи вилучення цінних і небезпечних матеріалів з ТПВ - Незадовільний стан озеленення та благоустрою (парки та сквери) - Недостатній рівень розвитку електротранспорту - Відсутність результатів досліджень стану довкілля на здоров'я населення - Відсутність оперативного попередження населення про екологічні загрози - Відсутність належного громадського контролю за охороною довкілля
<p style="text-align: center;"><u>Можливості</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Значний кліматичний і технологічний потенціал для впровадження сонячної енергетики - Використання альтернативних джерел енергії - Впровадження енергоощадних технологій внаслідок підвищення конкурентоспроможності металургійних підприємств - Подальший розвиток екологічного управління - Можливість отримання кредитів від міжнародних фінансових установ - Високий потенціал економії енергоресурсів в секторі споживачів 	<p style="text-align: center;"><u>Загрози</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Близькість до зони АТО - Політична нестабільність - Подальша концентрація екологічно небезпечних виробництв у місті - Високий рівень захворюваності - Зростання алергічних захворювань - Техногенні катастрофи - Значна залежність регіону від зовнішнього постачання енергоресурсів - Високі темпи подальшого зростання вартості життя у місті, перш за все, вартості послуг за теплопостачання

Приклад 3. SWOT-аналіз конвенції ООН про охорону біологічного різноманіття (в розрізі екологічної політики України в галузі охорони атмосферного повітря та кліматичної політики)

<p style="text-align: center;"><u>Сильні сторони</u></p> <p>1. Зменшення викидів і регулювання забруднення повітря внаслідок дії стаціонарних і пересувних джерел щодо різних джерел забруднення є суттєвим внеском у виконання Цільової задачі 8 (ЗУ «Про охорону атмосферного повітря» (від 1992.10.16, № 2707-ХІІ), «Про охорону навколишнього природного середовища» (від 26.06.91 № 1268-ХІІ), Стратегія (ЗУ від 21 грудня 2010 р. № 2818- VI), НПД (Розпорядження КМУ від 25 травня 2011 р. № 577-р).</p>	<p style="text-align: center;"><u>Слабкі сторони</u></p> <p>1. Слабке законодавче регулювання питань, пов'язаних зі зміною клімату. 2. Відсутність Національних планів адаптації до зміни клімату, які базуються на системних і комплексних наукових дослідженнях клімату України, негативно впливає на вирішення питань, спрямованих на зменшення прямого тиску на біорізноманіття, поліпшення статусу біорізноманіття, можливості збільшення вигід для всіх сторін від біорізноманіття та екосистемних послуг (Стратегічні цілі В, С, D). 3. Слабка інтегрованість механізмів оцінки та реагування на зміну клімату в галузевих політиках, плануванні</p>
<p style="text-align: center;"><u>Можливості</u></p> <p>1. Вдосконалення зазначеного законодавства в контексті врахування наслідків зміни клімату для збереження та відновлення різних типів екосистем. 2. Поглиблення кліматичних досліджень в Україні шляхом прийняття Загальнодержавної цільової Кліматичної програми України</p>	<p style="text-align: center;"><u>Загрози</u></p> <p>1. Порушення законодавства через недостатньо високі штрафи, визначені в Кодексі про адміністративні правопорушення, отже – посилення тиску на біорізноманіття</p>

Приклад 4. SWOT-аналіз конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням (в розрізі екологічної політики України в галузі охорони атмосферного повітря та кліматичної політики)

<p style="text-align: center;"><u>Сильні сторони</u></p> <p>1. Зменшення викидів і регулювання забруднення повітря внаслідок дії стаціонарних і пересувних джерел щодо різних джерел забруднення є суттєвим внеском у виконання цільової задачі 8 (ЗУ «Про охорону атмосферного повітря» (від 1992.10.16, № 2707-ХІІ), «Про охорону навколишнього природного середовища» (від 26.06.91 № 1268-ХІІ),</p>	<p style="text-align: center;"><u>Слабкі сторони</u></p> <p>1. Слабке законодавче регулювання питань, пов'язаних зі зміною клімату (ЗУ «Про охорону атмосферного повітря» від 1992.10.16, № 2707-ХІІ). 2. Відсутність Національного та регіональних планів адаптації до зміни клімату та пом'якшення зміни клімату посилює небезпеку деградації земель і розвитку процесів опустелювання у південних регіонах України. 3. Відсутність економічних стимулів.</p>
<p style="text-align: center;"><u>Можливості</u></p> <p>1. Вдосконалення зазначеного законодавства в урахуванні впливу можливих наслідків зміни клімату на процеси деградації земельних ресурсів. 2. Розроблення законодавчих інструментів, положень, процедур на основі поповнення знань про взаємозв'язок між адаптацією до зміни клімату, пом'якшенням наслідків посух і відновленням деградованих земель. 3. Затвердження Національного та регіональних планів адаптації до зміни клімату та пом'якшення зміни клімату.</p>	<p style="text-align: center;"><u>Загрози</u></p> <p>1. Порушення законодавства через недостатньо високі штрафи, визначені в Кодексі про адміністративні правопорушення (від 07.12.1984 № 8073- X).</p>

4. Хід заняття

1. Детально проаналізувати та визначити усі слабкі та сильні сторони будь-яких екологічних проєктів. Знайти спільні слабкі та сильні сторони.

2. Виконати SWOT-аналіз грантового проєкту в сфері охорони навколишнього середовища. Це може бути як самостійно вигаданий під час заняття проєкт, так й один з переліку (табл.1)

Таблиця 1 – Опис проєктів, для яких необхідно провести SWOT-аналіз (номер варіанту обирається за списком у групі)

№ п.п.	Стислий опис сутності грантового проєкту	Команда проєкту, осіб	Рівень	Сума гранту, тис грн
1	Будівництва центру реабілітації диких тварин з їх подальшим утриманням у разі неможливості повернення у дику природу	3 – члени ГО «Дикі серцем», 2 – члени наукового студентського гуртка, 2 – ветеринари, 1-власниця притулку для свійських тварин	Регіональний	150
2	Проєкт заміни тополь на центральних вулицях у м. Лозова на гіпоалергенні дерева	3 – члени Ради з питань екології при міському голові, 1 – начальник департаменту озеленення м. Лозова, 5 – місцеві екоактивісти	Локальний	50
3	Відкриття дитячого центру дозвілля в ОТГ, де діти будуть займатися апсайклінгом	1- начальник сектору позашкільної освіти при голові ОТГ, 3- вчителі трудового навчання місцевих шкіл, 2- власниці hand made майстерень у мегаполісі, 10 – місцеві активісти	Локальний	30
4	Школа-лекторій з нагальних питань екології для молоді	4- лектори, 2- студенти – активісти, 3 – екоактивісти, 5- вчителі шкіл	Регіональний	40
5	Проєкт з озеленення територій соціальних закладів	5-екоактивісти, 2- ландшафтні дизайнери, 2- власники квіткових розплідників, 3- директори соціальних закладів	Регіональний	85

Продовження таблиці 2

№ п.п.	Стислий опис сутності грантового проекту	Команда проекту, осіб	Рівень	Сума гранту, тис грн
6	Улаштування стаціонарних постів контролю якості повітря поблизу найбільших забруднювачів повітря в мегаполісі	6-екоактивісти, 3-голови різних екологічних ГО, 4-інженери-екологи провідних підприємств, 2-розробники програмного забезпечення, 1-представник департаменту з охорони навколишнього середовища міської ради	Регіональний	950
7	Проект заміни лампочок на світлодіодні для людей похилого віку та малозабезпечених сімей	24 губернатори, 54 мери, 1-міністр фінансів, 1-міністр екології, 10-працівники міністерства екології, 25-парцівники міністерства соціальної політики, 24-голови обласних пенсійних фондів, 30-голови екологічних всеукраїнських організації	Національний	10000
8	Проект «купуй еко товари» - розробка логотипу та виконання сертифікації товарів безкоштовно для виробника	1-дизайнер, 1-керівник лабораторії, 2-працівники спілки захисту прав покупців, 3-місцеві екоактивісти, 4-директори масмаркетів	Регіональний	150
9	Проект будівництва енергоефективних домівок з натуральних матеріалів для родин, що залишилися без жила внаслідок стихійного лиха, пожежі або воєнних дій	4-директори будівельних фірм, 2-виробники екологічних утеплюючі матеріалів, 3-працівники територіальних центрів соціального захисту, 5-голови благодійних фондів та організації	Регіональний	5000
10	Проект з підвищення населення депресивних сіл про якість питної води, що вони вживають	3-екоактивісти, 2-експерти територіальних лабораторій, 2- сімейні лікарі, 4- студенти	Регіональний	15

3 Звіт надати у вигляді таблиці 2

Таблиця 2 – SWOT-аналіз грантового проекту _____
(назва проекту)

<u>Сильні сторони</u>	<u>Слабкі сторони</u>
<u>Можливості</u>	<u>Загрози</u>

5. Контрольні питання

1. У яких сферах діяльності може використовуватися SWOT-аналіз?
2. Яка суть SWOT-аналізу?
3. Які етапи проведення SWOT-аналізу екологічних проектів?
4. У яких ще випадках, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, доцільно проводити SWOT-аналіз?
5. Чим відрізняється SWOT-аналіз екологічних проектів від SWOT-аналізу діяльності підприємства?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

ПОНЯТТЯ ПРО СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ. SWOT-АНАЛІЗ ОСОБИСТОСТІ

Мета заняття: Ознайомитися з поняттям соціального капіталу. Розвинути навички у визначенні свого соціального капіталу. Навчитися проводити оцінку потенційних учасників команди за допомогою SWOT-аналізу.

1. Поняття про соціальний капітал

Термін соціальний капітал став широкоживаним останні 10 років. При цьому інтерес до нього також стрімко зростає, глибоких наукових досліджень бракує, а термін все частіше вживається. Якщо описати соціальний капітал на побутовому рівні – то це коло «знайомих» та «знайомих знайомих», яких ви знаєте та ваша родина.

Поняття «соціальний капітал», незалежно від наукової сфери, у якій воно вживається, слугує для дослідження зв'язків та відносин, які виникають в умовах становлення й розвитку індустріального та постіндустріального атомізованого ринкового суспільства, у якому загострювалися проблеми соціального характеру.

Оскільки термін «соціальний капітал» складається з двох слів, то важливо звернути увагу на поняття «капітал». Зміст цього поняття зводиться до блага, використання якого дозволяє збільшити майбутні блага.

Таким чином «соціальний капітал» це ті соціальні зв'язки, які можуть принести вам вигоду у майбутньому. Ви не раз вже стикались з використанням соціального капіталу у житті – це коли ваш родич шукає працівника й ви рекомендуєте йому подругу, що залишилася без роботи. Чи навпаки, ви шукаєте роботу, а ваша сусідка, якої ви іноді допомагали занести важкі торби, рекомендує вас своєму. Або хтось з ваших знайомих живе в одному дворі з дуже гарним перукарем чи лікарем та може вас познайомити за потреби.

Соціальний капітал:

- є фактором виробництва, який спільно з фізичним і людським капіталами забезпечує створення додаткової вартості, сприяє підвищенню продуктивності матеріального виробництва та досягненню певних цілей, яких за його відсутності досягти неможливо (останнє стосується, насамперед, завдань, для вирішення яких необхідна консолідація людського капіталу);

- є суспільним благом, яке поділяється групою, відображає більшою мірою відносини, ніж власність окремої людини;

- створюється за допомогою інвестицій, але не в такій безпосередній формі, як у випадку з фізичним і людським капіталами (оцінити ці інвестиції та визначити віддачу від них досить складно);

- подібно до людського капіталу, зростає у процесі використання і зменшується, якщо тривалий час не використовується;

- є обмеженим ресурсом, дефіцит якого зменшує економічні можливості окремих людей, їхніх груп і суспільства в цілому;

- має ліквідність і може конвертуватися в інші види капіталу;

- його нерівномірний розподіл впливає на стратифікацію суспільства.

На відміну від людського, соціальний капітал не є атрибутом окремої людини. Його основу формують мережі соціальних зв'язків. Водночас соціальний капітал, так само як економічний і людський капітал, має основну властивість - здатність приносити нову, додаткову вартість. Соціальний капітал має декілька рівнів: мікрорівень (індивіди, сім'я, друзі), мезорівень (сусідство, громада, об'єднання громад, регіон), макрорівень (суспільство, міжнародна спільнота). Тобто він може варіюватися від між особового спілкування в колі сім'ї до системи між державної взаємодії, при цьому соціальний капітал мезорівня є чимось більшим, ніж сума соціальних капіталів індивідів і домогосподарств у межах громади.

2. Теорія шести рукошляхів

Для розуміння механізму роботи соціального капіталу дуже корисним буде ознайомитися з теорією шести рукошляхів. Теорія шести рукошляхів – теорія, згідно з якою будь-які дві людини на Землі розділені в середньому лише п'ятьма рівнями спільних знайомих (і, відповідно, шістьма рівнями зв'язків). Теорія була висунута 1969 року американськими психологами Стенлі Мілгремом та Джеффри Треверсом. Запропонована ними гіпотеза полягала в тому, що кожна людина опосередковано знайома з будь-яким іншим жителем планети через недовгий ланцюжок спільних знайомих. У середньому цей ланцюжок складається з шести чоловік.

Мілгрем спирався на дані експерименту в двох американських містах. Мешканцям одного міста було роздано 300 конвертів, які треба було передати певній людині, яка жила в іншому місті. Конверти можна було передавати тільки через своїх знайомих і родичів. До бостонського адресата дійшло 60 конвертів. Зробивши підрахунки, Мілгрем визначив, що в середньому кожний конверт пройшов через шість чоловік. Так і народилася теорія «шести рукошляхів».

Повторили експеримент Мілгрема за допомогою електронної пошти вчені кафедри соціології Колумбійського університету. Тисячам добровольців вони запропонували «доставитися» до 20 засекречених людей, про яких повідомляли лише основні характеристики: ім'я, прізвище, рід занять, місце проживання, освіта. Першою успішною спробою стало визначення поштової адреси одного з таких «засекречених» в Сибіру. Доброволець з Австралії знайшов адресу сибірської «цілі» за допомогою всього чотирьох повідомлень.

3. Поняття soft skills та їх важливість для SWOT-аналізу

Hard skills (англ. "Жорсткі" навички) – те, що можна вивчити і що можна протестувати. Прикладами є вміння швидко друкувати, володіння іноземними мовами, знання мов програмування, математичні обчислення. Тобто будь-яку навичку можна оцінити об'єктивно. Найчастіше під

жорсткими навичками на вітчизняному ринку праці розуміють навички, вміння та компетенції, які людина опанувала під час свого навчання у закладах освіти та може підтвердити дипломом, сертифікатом, свідоцтвом тощо.

Soft skills - (англ. «М'які» навички) універсальні компетенції, які набагато важче виміряти кількісними показниками. Іноді їх називають особистими якостями, тому що вони залежать від характеру людини і купуються з особистим досвідом. Приклади soft skills: такі соціальні, інтелектуальні та вольові компетенції, як комунікабельність, вміння працювати в команді, креативність, пунктуальність, врівноваженість.

Soft Skills – це збірний термін, який посилається на безліч варіантів поведінки, що допомагають людям в роботі, зокрема командній, а також успішно соціалізуватися.

Soft Skills дозволяють бути успішним незалежно від специфіки діяльності та напрямку, в якому працює людина. Традиційно в психології їх відносять до числа соціальних навичок: вміння переконувати, знаходити підхід до людей, лідирувати, міжособистісне спілкування, ведення переговорних процесів, робота в команді, особистісний розвиток, управління часом, ерудованість, креативність та ін.

Для отримання soft skills не існує вишів, інструкцій, курсів. Вони формуються протягом життя, під впливом виховання і життєвого досвіду. Наприклад, хтось досконало володіє собою від дитинства, а когось обставини змушують з часом навчитися контролювати власні емоції.

Найчастішими і найзатребуванішими гнучкими компетенціями є:

- вміння працювати в команді;
- критичне мислення;
- лідерство;
- креативність;
- вміння дотримуватися дедлайни;
- відповідальність та дисциплінованість.

Підтвердити свої soft skills іноді можна надавши сертифікат волонтера, звіт про благодійність, посвідчення активного члена будь-якої спільноти та ін. Останнім часом зацікавлені сторони звертають увагу на профіль у соціальних мережах, аналізуючи дописи, пости, коментарі та «звіти» про свою діяльність. Саме так вони можуть переконатися, що заявлені особою soft skills дійсно притаманні їй.

4. SWOT-аналіз особистості

SWOT-аналіз людини (особистості, члена команди, майбутнього працівника) за сутністю нічим не відрізняється від розглянутого у практичному занятті №3 цих методичних вказівок.

Провівши SWOT-аналіз людини, можна визначити:

1) сильні сторони, які допоможуть у досягненні мети. Це можуть бути будь-які якості, знання чи вміння, що дають вам перевагу;

2) слабкі сторони і вразливості. Людина не може бути спеціалістом в усьому. Тому, для виконання плану, можливо, доведеться звернутися до сторонніх ресурсів або окремих людей;

3) Зовнішні обставини. Найчастіше їх можна змінити, але це не означає, що ними не можна скористатися;

4) Зовнішні загрози. Якщо уникнути їх неможливо, то потрібно хоча б підготуватися. Для цього й потрібен аналіз SWOT.

Для зручності проведення SWOT-аналізу людини можна використовувати відповіді на наступні питання.

1) При визначенні сильних сторін:

Які властивості виділяють вас на тлі інших? Це можуть бути будь-які навички, освіта, зв'язок;

У якій справі у вас найбільше шансів досягти успіху?

Які ресурси є в наявності і які можуть бути отримані при потребі?

Яка якість є вашою сильною стороною на думку оточуючих?

Якими досягненнями ви можете похвалитися на даний момент?

Чим відрізняється ваша система цінностей від такої у оточуючих?

2) При визначенні слабких сторін:

Які завдання вам некомфортно виконувати?

Які ваші якості люди вважають слабким місцем?

Ви впевнені в корисності своєї освіти та отриманих навичок?

Безпосередньо в розрізі досягнення мети, а не в загальному;

Чи є у вас негативні звички, що стосуються роботи? (Запізнення, запальність, відсутність стресостійкості та ін.);

Чи є у вас такі особливості характеру, що блокують рух до мети?

3) При визначенні можливостей:

В якому стані зараз перебуває сфера вашої діяльності? Яку перевагу це являє для вас?

Які інноваційні технології можуть пришвидшити досягнення мети?

Чи є у вас стратегічні контакти з іншими представниками галузі?

4) При визначенні загроз:

Які зміни і закономірності спостерігаються в індустрії і країні в цілому? Як це зможе допомогти вам?

Які помилки ви можете виділити з невеликого досвіду інших людей, які працюють в цій сфері?

З якими труднощами ви стикаєтеся при виконанні робочих обов'язків?

Чи є у вас прямі конкуренти? (Наприклад, за підвищення);

Чи можуть ваші слабкі сторони застопорити рух до мети?

5. Приклади SWOT-аналізу особистості

Приклад №1. SWOT– аналіз агронома, який хоче отримати підвищення,

<p style="text-align: center;"><u>Сильні сторони</u></p> <p>я добре володію тайм-менеджментом, досить комунікабельний та вмію керувати персоналом</p>	<p style="text-align: center;"><u>Слабкі сторони</u></p> <p>я намагаюся якомога швидше завершити справи, що часом відбивається на якості; у мене є проблеми з навиком вирішення конфліктів в робочому середовищі; мій рівень англійської поки що знаходиться на базовому рівні.</p>
<p style="text-align: center;"><u>Можливості</u></p> <p>через 3 місяці буде проходити нарада, на якій будуть розглядатися потенційні варіанти підвищення врожайності. Це відмінний шанс показати свою залученість в інноваційні технології аграрного сектора</p>	<p style="text-align: center;"><u>Загрози</u></p> <p>я занадто багато працюю, через що не завжди вистачає часу на саморозвиток і підвищення кваліфікації; на посаду головного агронома претендує ще один співробітник, який володіє англійською на середньому рівні</p>

Приклад №2. SWOT– аналіз менеджера, який бажає кардинально змінити коло діяльності

<p style="text-align: center;"><u>Сильні сторони</u></p> <p>наполегливість; цілеспрямованість; пунктуальність; уміння розмовляти; уміння прощати гарна базова освіта</p>	<p style="text-align: center;"><u>Слабкі сторони</u></p> <p>самокритика; зневіра у власних силах; низька самооцінка; шкідливе харчування; малорухливий спосіб життя</p>
<p style="text-align: center;"><u>Можливості</u></p> <p>знайти навчальні курси по дихальним практикам; відео на комп'ютері з бодіфлексу; запис на форум однодумців; активний профіль в соц мережах та багато друзів</p>	<p style="text-align: center;"><u>Загрози</u></p> <p>небезпека, що почнуться хвороби; зайва вага; рання старість; страх втратити вже існуючу роботу та не знайти нову відсутність досвіду роботи з інших спеціальностей</p>

Приклад №3. SWOT– аналіз керівника

<p style="text-align: center;"><u>Сильні сторони</u></p> <p>Не втрачаю голови в екстрених ситуаціях, коли потрібно приймати рішення швидко, але виважено; Можу домовитися про що завгодно і з ким завгодно; Якщо я розумію, що співробітник добре працює, можу «по-царськи» нагородити Досвід керування фірмою -15 років Жодного збиткового року за цей період Вільно володію іноземними мовами</p>	<p style="text-align: center;"><u>Слабкі сторони</u></p> <p>Нема зворотнього зв'язку з підлеглими; Під гарячу руку можу вліпити і недрукованих словом; Не переносу, коли мене критикують; Коли хтось зі мною сперечається - люта. Навіть якщо потім не правий – не підйду першим Технічна базова освіта, а не економічна або управлінська Не охоче даю кошти на сучасну офісну техніку та меблі</p>
<p style="text-align: center;"><u>Можливості</u></p> <p>Часто їжджу на конференції, де є можливість корисних знайомств і важливої інформації; Маю великий список людей, які відгукнуться на моє прохання; Зацікавився останнім часом книгами з психології</p>	<p style="text-align: center;"><u>Загрози</u></p> <p>Боюся, що співробітники підведуть, коли мене не буде на робочому місці - у відпустці, або у відрядженні; Часто роблю ризиковані угоди, які призводять до небажаних наслідків</p>

6. Хід заняття

1. Детально проаналізувати та визначити усі слабкі та сильні сторони особистостей, наведених у прикладах. Дати оцінку, чи усі фактори враховані.

2. Виконати SWOT-аналіз особистостей. Почати треба з себе, потім зробити аналіз свого однокласника, а потім аналіз уявного потенційного партнера, який хоче стати членом команди для реалізації подачі заявки на отримання гранту. Обов'язково зазначати, які з ваших сторін відносяться до soft skills та які елементи soft skills ви ще можете опанувати.

3. Звіт надати у вигляді таблиць 1-3

Таблиця 1 – SWOT-аналіз себе

<u>Сильні сторони</u>	<u>Слабкі сторони</u>
<u>Можливості</u>	<u>Загрози</u>

Таблиця 2 – SWOT-аналіз мого одногрупника (одногрупниці)

<u>Сильні сторони</u>	<u>Слабкі сторони</u>
<u>Можливості</u>	<u>Загрози</u>

Таблиця 3 – SWOT-аналіз потенційного члена команди

<u>Сильні сторони</u>	<u>Слабкі сторони</u>
<u>Можливості</u>	<u>Загрози</u>

7. Контрольні питання

1. Що так соціальний капітал?
- 2 Чим відрізняється соціальний капітал від людського капіталу?
3. Чому соціальний капітал важливий саме для реалізації екологічних грантів?
4. Чи є відмінності у SWOT-аналізі проекту та особистості?
5. Що таке теорія шести рукостискань?
6. На які питання корисно відповідати при складанні SWOT-аналізу особистості?
7. Чому soft skills необхідні у сучасному світі?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ТА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ГРАНТОВИХ ГРОШЕЙ

Мета заняття: опанувати навички складання кошторису проекту, навчитися розділяти джерела фінансування, обчислювати податки, розуміти різницю між документами, які підтверджують витрати .

1. Поняття про кошторис (бюджет) проекту

Бюджет проекту або кошторис – це постатейний список передбачуваних витрат, необхідних для виконання робіт щодо досягнення цілей проекту.

Бюджетування проекту (процес складання і прийняття бюджету) – це процес призначення оцінок вартості всім операціям у проекті. У результаті всі витрати й ресурси проекту розподіляються за окремими операціями.

Кошторис витрат на реалізацію грантового проекту є найголовнішою частиною проекту. Бюджет переглядають усі. У цій частині проекту необхідно врахувати все, на що витрачаються ресурси, а так само основні фактори, що впливають на розміри витрат.

При складанні кошторису витрат необхідно конкретизувати частку заявника у вартості проекту. Вона може знаходитися в різних статтях витрат бюджету: оплаті праці, оренді приміщення, яке буде використано в процесі реалізації проекту, витратних матеріалах, транспортних витратах тощо.

Природно, що всі ці витрати безпосередньо пов'язані з реалізацією проекту, але дуже часто не враховуються при складанні його бюджету.

Витрати на персонал, передбачені проектом, як правило, не вважаються внеском у натуральній формі і можуть розглядатися як співфінансування в бюджеті проекту, якщо вони понесені заявником або його партнерами.

Крім того, більшість донорів висуває вимогу про наявність співфінансування (власного вкладу в проект) з боку заявника і партнерів,

обсяг якого варіюється залежно від програми, типу проекту тощо. Як правило, власний внесок організацій-грантоотримувачів повинен складати від 10 до 40 % загального бюджету проекту.

Насамперед це дозволяє експертам донора визначити, що ваша організація може знайти будь-які ресурси для продовження виконання подібних робіт після завершення фінансування проекту.

Ресурси грантоотримувачів (волонтери, співробітники, приміщення, обладнання, заробітна плата тощо) дають можливість грантодавцям зменшити витрати на ваш проект і направити кошти на інші проекти.

Пам'ятайте, що власний матеріальний внесок організації є для донора кращою гарантією ваших намірів довести проект до кінця. Матеріальний внесок з інших джерел фінансування свідчить про зацікавленість інших організацій у реалізації цілей вашого проекту, а також про ваші організаційні здібності фандрайзера.

2. Основні статті витрат у кошторисі гранту

Допустимі витрати – це витрати, які є необхідними для реалізації проекту; будуть понесені партнерами проекту в період його реалізації; будуть підтверджені рахунками-фактурами або бухгалтерськими документами; можуть бути ідентифіковані та перевірені, підтверджені оригіналами документів.

До найбільш поширених допустимих витрат можна віднести:

- витрати на персонал, включаючи винагороди, страхування та інші додаткові витрати;
- витрати на проїзд та проживання персоналу проекту;
- вартість оренди приміщень;
- витрати на обладнання (нове або вживане) і послуги за ринковими розцінками;
- витрати на експлуатацію обладнання та закупівлі;
- витрати за субпідрядними договорами;

– витрати, пов'язані безпосередньо з виконанням вимог і умов контракту (поширення інформації, процес оцінки, аудит, переклад, публікації, страхування тощо), включаючи фінансові послуги (зокрема, банківські перекази і комісії, а також фінансові гарантії).

Найбільш поширені неприпустимі витрати:

- внесок у натуральній формі;
- борги та резерви на покриття збитків і боргів;
- виплата відсотків;
- закупівлі із засобу інших програм або джерел ЄС;
- придбання землі і будівель, за винятком випадків, коли це необхідно для безпосереднього виконання заходу (у цьому випадку власність повинна бути передана кінцевим бенефіціарам після завершення проекту);
- втрати на курсі при обміні валют;
- податки, включаючи ПДВ;
- борги третіх сторін;
- контракти на виконання робіт між організаціями – партнерами проекту;
- неоплачувана волонтерська робота персоналу проекту.

Крім того, при складанні бюджету проекту слід урахувувати різні підходи до калькуляції витрат. Так, у рамках різних програм широко використовується підхід до калькуляції витрат (на оплату праці співробітників, проїзд, добові виплати під час перебування у відрядженні тощо) виходячи з витрат на умовну одиницю.

При складанні бюджету необхідно також урахувувати розміри і черговість грантових виплат, установлені донорами грантової допомоги. Необхідно спланувати витрати і заходи в рамках проекту таким чином, щоб була забезпечена його безперервна успішна реалізація.

Приватні фонди, зазвичай, запитують менш докладні відомості, ніж державні.

Рекомендований бюджет складається з трьох розділів:

- 1) оплата праці;
- 2) основні витрати;
- 3) непрямі витрати.

Розглянемо ці розділи докладніше.

1. Оплата праці.

Зарплата й гонорари.

У цей розділ запишіть усіх працівників, які працюють на повній ставці або на півставки. Дуже часто у грантових заявках в сфері екології витрати на оплату праці або відсутні взагалі, або є тільки на бухгалтера. Саме це дозволяє суттєво зменшити загальні витрати за грантом, а також демонструє дійсно волонтерську складову гранту.

Консультативні та контрактні послуги.

Друга частина першого розділу бюджету. Сюди ви включаєте оплачуваних консультантів та консультантів-добровольців. Ви можете обирати, що включити в цю частину, а що в частину 1.

Якщо, наприклад, бухгалтерські послуги надаються вам безкоштовно, буде краще включити їх сюди. Короткочасні послуги, пов'язані з наданням допомоги в освоєнні технологій, програмного забезпечення й устаткування, також добре сюди підходять. Будьте логічні, обираючи, що включити в цю частину. Урахуйте, що в цю статтю не входять транспортні витрати і добові для консультантів.

2. Основні витрати.

Вартість приміщення.

У цій частині другого розділу ви вказуєте вартість усіх приміщень, що використовуються, комунікацій тощо. Включаючи орендовані вами і передані вам в постійне користування. Вартість оренди приміщення та експлуатаційних витрат повинні відповідати переважаючим у вашій місцевості. Включіть в цей розділ також вартість страховки, ремонту.

Оренда чи купівля обладнання.

Сюди запишіть усе обладнання, яке ви припускаєте орендувати або купити для використання в роботі за проектом. Також сюди входить обладнання офісу, меблі, комп'ютери, копіювальні машини, автомобіль тощо. Намагайтеся записувати обладнання в розумних межах. Усіма можливими способами намагайтеся отримати якомога більше обладнання з власних джерел (колонка «Наявне»). Це не тільки знизить загальну суму проекту, але й продемонструє спонсору ваші потенційні можливості самофінансування. Уважно читайте регламентації державних фондів щодо того, що саме вони розглядають як «обладнання». Наприклад, часто обладнанням називають предмети, які коштують понад 500 доларів і/або призначені для експлуатації більше одного року. Можливо також, що придбання обладнання обмежене, а заохочується його оренда.

Витратні матеріали.

Зазвичай, сюди відносяться канцелярське приладдя, папір, ручки, скріпки, папки тощо. У США, наприклад, вважається достатнім мати таких матеріалів на 125 доларів на рік на людину. Якщо у вас є якісь спеціальні запити – укажіть їх. Наприклад, сюди можна включити вартість підручників, навчальних таблиць, а також реактиви, предметні скельця, пінцети, шпильки, папір для гербарію та інші предмети, необхідні для камеральної обробки польових матеріалів. Сюди ж можна включити витрати на передплату, друк публікацій та поштові витрати.

Витрати на відрядження й транспортні витрати.

Включіть сюди всі витрати, пов'язані з поїздками. Детально опишіть кожен пункт, не пишіть одразу великих сум без відповідних роз'яснень, щоб не викликати у спонсора питань. Включіть сюди витрати на проїзд виконавців проекту наземним транспортом, добові (з розрахунку на кожен день, відповідно до існуючих у вашій організації або районі нормам), проїзд до місця польових досліджень, перевезення вантажів, оренду автомобілів (якщо ви не включили це в розділ «устаткування») тощо.

Уточніть, які добові витрати прийнятні для конкретного місця. Наприклад, проживання в готелі Hilton в Києві обійдеться вам дорожче проживання в готелі м. Житомира. Часто розподільники коштів (грантодавці) вказують граничну суму транспортних витрат або навіть вид транспорту, яким ви не маєте парво користуватися. Наприклад, можуть бути обмеження на вартість квитків у 5000грн, тоді ви можете обрати навіть літак, іноді ж авіа перельоти всередині країни заборонені. Уважно читайте усі вимоги.

Інші витрати.

Сюди включіть усе, що не ввійшло в попередні категорії. Наприклад, сюди можуть увійти витрати на оплату конференцій, нарад і робочих семінарів, членські внески, друкування матеріалів та оголошень тощо.

3. Непрямі витрати.

Третій великий розділ бюджету називається «Непрямі витрати». Наприклад, федеральний уряд США відносить до непрямих витрат «витрати, які важко пов'язати з якоюсь конкретною діяльністю або проектом, але тим не менш необхідні для нормального функціонування організації та успішного виконання її завдань».

Вартість зносу основних фондів, амортизації капітального обладнання, оплата праці адміністративних працівників, загальні комунальні витрати (телефон, газ, електрика, ліфт, антена тощо) можуть бути кваліфіковані як непрямі.

Іноді незручно розташовувати подібні витрати в частинах I і II, тому ви можете помістити їх всі разом у кінці бюджету в частині III. Як указує федеральний уряд, непрямі витрати – спосіб «чесно розподілити загальні витрати організації за проектами, які нею виконуються».

Як правило, організації мають свій рівень непрямих витрат, який зазвичай обчислюється як відсоток від загального фонду оплати праці або від загальних витрат, що вживається в розрахунках з джерелом державного фінансування.

Різні донори висувають різні вимоги до складання бюджету. Тому перед тим як починати розробляти детальний бюджет проекту, необхідно перечитати вимоги донора до його складання. Бюджет вашого проекту буде ретельно перевірятися за декількома позиціями. Це, наприклад, правильність складання, прозорість і відповідність вимогам донора (анкеті, формі таблиці, валюті розрахунків тощо).

Крім того, при розробці бюджету проекту не можна забувати про межі можливої грантової підтримки, установлені донором. Так, якщо максимальний поріг гранта становить 40000 євро, ви не можете запросити 50000 євро. У разі якщо можливий розмір гранта вже вказано, вам необхідно привести у відповідність масштаби вашого проекту й обсяг виконуваних завдань із вказаною сумою, дотримуючись балансу між реальними фінансовими потребами вашого проекту і можливостями та бажаннями донора.

3. Документи, що підтверджують витрати

Згідно чинного законодавства України, процес витрати грантових коштів можна схематично зобразити наступним чином (див. рис. 1). Усі витрати, які здійснюються в межах наданого гранту та стосуються придбання товарів, оренди, надання послуг повинні підтверджуватися бухгалтерськими документами. І хоча у команді проекту бажано мати професійного бухгалтера, все ж таки знання про типи первинних документів є корисними для всіх учасників проекту.

Бухгалтерський документ — письмове свідоцтво певної форми і змісту, яке містить відомості про господарську операцію і є доказом її здійснення. Первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій, є підставою для бухгалтерського обліку цих операцій. Якщо у первинному

Рисунок 1- Послідовність освоєння грантових коштів

документі немає будь-якого обов'язкового реквізиту такий документ недоказовий і не може бути підставою у бухгалтерському обліку. Первинні документи, що підтверджують витрати грошей такі:

1. Акт наданих послуг – первинний документ, що підтверджує надання послуг – наприклад, з перекладу тексту, бухгалтерського супроводу, виконання креслеників та ін. Його зразок наведено на рис. 2. Як правило, акту передують договір на виконання послуг (робіт).

ВИКОНАВЕЦЬ: ФОП "Скосир Микола Васильович" ЄДРПОУ 5436587991 Адреса: м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, офіс 203 р/р UA853996220000026001512335661 тел. 063-145-35-29		ЗАМОВНИК: ТОВ "Едельвейс" ЄДРПОУ 12345678 Адреса: м. Чернігів, вул. Белова, 37 р/р UA8539856220000026001512335775 тел. 0462-681-984			
АКТ № 15 прийому-передачі виконаних робіт (наданих послуг) Ми, що нижче підписалися, представник Виконавця і представник Замовника, уклали цей акт про те, що Виконавець виконав роботи з установки вікна згідно договору № 27 від 28.10.2019 р.					
№	Назва роботи (послуги)	Од. вим.	Кіль-ть	Ціна	Сума
1	Установка вікна з профілю Rehau Euro 60, склопакету 4-16-4 та віконної фурнітури Масо	послуга	2	6000,00	12000,00
2	Установка підвіконня	послуга	2	150,00	300,00
Разом:					12300,00
Всього робіт надано на суму (прописом): <i>Дванадцять тисяч триста гривень 00 коп.</i>					
Роботи виконані повністю, сторони претензій одна до одної не мають. Акт складено у 2-х екземплярах, п одному для Виконавця та Замовника.					
Роботу здав від ВИКОНАВЦЯ:			Роботу прийняв від ЗАМОВНИКА:		
ФОП: <u>Скосир</u> /Скосир М.В.			Директор: <u>Джум</u> /Джум В.С.		

Рисунок 2 – Зразок акту виконаних робіт (надання послуг)

2. Накладна (видаткова накладна) – це обліково-фінансовий документ про приймання, видачу чи відправлення матеріальних цінностей. Зразок наведено на рис.3. До видаткової накладної, як правило додається ще податкова накладна.

Видаткова накладна № 25 від 29.05.2018 р.					
Постачальник:	ТОВ «Едельвейс», р/р 260059999999999 у банку АКБ «Авалл», м. Чернігів, МФО 300335 14000, м. Чернігів, пр. Перемоги, 153, тел. +380(46)151554				
Покупець:	ТОВ «Орхідеа», р/р 260053333333333 у банку АКБ «Приматбанк», м. Чернігів, МФО 333586 14032, м. Чернігів, вул. Белова, 37, тел. +380(46)181864				
Договір:	купівлі-продажу № 12 від 15.05.2018 р.				
№	Товар	Кіль-ть	Од.	Ціна без ПДВ	Сума без ПДВ
1	лак меблевий акрил-поліуретановий Tгае Lux Moebel lak (0,25л)	10	банки	150,00	1500,00
2	ДВП СТ-40 (2,5мм×2440 мм×1220 мм)	5	лист	95,00	475,00
				Всього:	1975,00
Всього найменувань 2.				Сума без ПДВ:	395,00
				Всього з ПДВ:	2370,00
Дві тисячі триста сімдесят гривень 00 копійок, у т.ч. ПДВ: Триста дев'яносто п'ять гривень 00 копійок					
Від постачальника:		<u>Садчиков</u>	Садчиков В.С.	Отримав(ла)	<u>Дубина</u> Дубина М.В.
				За довіреністю №	
				5 від 29.05.2018 р.	

Рисунок 3 – Зразок видаткової накладної

3. Фіскальний чек – це особлива форма чека, яка друкується за допомогою Реєстраторів розрахункових операцій (РРО). Зверніть увагу, що інформація, яка проходить через РРО, зберігається в його фіскальної пам'яті, передається в органи ДФС через підключення до Інтернет і не може бути

змінена або видалена. Тому фіскальний чек приймається як доказ факту продажу / послуги, в т.ч. в суді. Фіскальний чек обов'язковий для більшості розрахункових операцій у роздрібній торгівлі, а також при наданні послуг населенню за готівковий розрахунок або з оплатою особистими платіжними картами.

Рисунок 4 – Зразок фіскального чеку

4. Товарний чек (рис. 5) – ще один різновид первинного бухгалтерського документу. Виходячи зі змісту Закону України «Про захист прав споживачів», а також визначення Законом №265 терміну «розрахункові документи», до яких, зокрема, відносяться товарні чеки, то можна вважати, що товарний чек повинен містити напис «Товарний чек» та за змістом відповідати вимогам Положення за виключенням відображення в ньому фіскального номера РРО, напису «Фіскальний чек». основною відмінністю товарного чека від фіскального є спосіб його формування. Фіскальний чек реєструється РРО, а товарний чек заповнюється вручну. Крім того, фіскальний чек в обов'язковому порядку повинен бути виданий покупцю, а товарний чек видається за вимогою.

Товарний чек

НАКЛАДНА № 2 від 01 травня 2018 р.

Кому відпущено: Галуцька ЗОМ Т-ЦСТ

Від кого прийнято: Горі Миколайовича Ч.Г.

Через кого: Батрак'євичко Ірина Іванівна

За довреністю серія: № _____ від _____ 20 ____ р.

Основа: 7001 див.

№ п/п	Назва і сорт товарів	Од. вим.	К-сть	Ціна	Сума
1.	Масафрон	ш	11	14-25	156-75
2.	Прекса	ш	11	15-40	172-40
3.	Рис	ш	8	23-20	185-60
4.	Олія сонячна	ш	4,6	38-00	174-80
5.	Сардельки б/г	ш	24	42-00	1428-00
6.	Риб'я м'ясо хм	сег	34	66-40	2264-80
7.	Оср. шор. ч. кур. м.	ш	25	50-00	1250-00
8.	Чушир	ш	25	15-30	382-50
9.	В'ялене б/г	ш	4	9-15	64-05
10.	М'ясо бовш	ш	10	130-00	1300-00
11.	М'ясо шор. м.	ш	160	1-99	318-40
12.	Дрішор. м.	ш	1	19-00	19-00
13.	Май	ш	0,18	300-00	54-00
14.	Поліграф. м.	ш	8,2	44-00	360-80
15.	Хліб 400 г	ш	54	11-00	624-00

Сума прописом: Дев'ять тисяч

Підсумок: **9061-40**

ПДВ 20%: **-**

Разом: **9061-40**

Директор: Миколайович Ч.Г. Бухгалтер: _____

Задіяно: Миколайович Ч.Г. Підпис: _____

Рисунок 5 – Зразок заповненого товарного чеку

5. Проїзні документи – квитки, що підтверджують витрати на переміщення людей. У випадку використання автобусів міжміського сполучення необхідно, як правило, окрім квитків, надати ще копії документи, які підтверджують право перевізників на здійснення пасажирських перевезень. У проїзних документах залізничного та авіа сполучення прізвище та ім'я особи повинно співпадати за написом з її даними у паспорті.

4. Приклади оформлення кошторису гранту

Приклад №1. Орієнтовний кошторис гранту

Стаття витрат	Вартість	Необхідна кількість	Сума, грн
Оренда конференц-залу	1500грн/год	5 годин	7500,00
Оренда персонального комп'ютеру з принтером	120грн/доба	30 діб, 5 од	18000,00
Поліграфічні послуги на видання інформаційних буклетів	0,50грн/шт	20000	10000,00
Оплата послуг зв'язку	150грн/ місяць	5 пакетів на 1 місяць	750,00
Транспортні послуги	200грн/год	5 год.	1000,00
Гонорар спікера	2000грн\виступ	2	4000,00
Разом			41250,00

6. Контрольні питання

1. Що таке бюджетування?
2. Які статті витрат відносяться до допустимих?
3. Що таке первинні бухгалтерські документи та для чого вони потрібні?
4. У чому різниця між товарним та фіскальним чеком?
5. У яких випадках замість чеку та накладної використовують акт про виконання?
6. На що треба звертати увагу при оформленні проїзних документів?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

МОДЕЛЮВАННЯ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ В УПРАВЛІННЯ РІЗНИМИ ТИПАМИ ПРИРОДООХОРОННИХ ПРОЕКТІВ ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ВИРІШЕННЯ

Мета заняття: ознайомитися з поняттям ризику та моделями управління ризиками, опанувати складання матриці оцінку ризику.

1. Поняття про ризики

Невизначеність, пов'язана з можливістю виникнення в ході реалізації проекту несприятливих умов, ситуацій та наслідків, називається ризиком. Ризик являє собою складну економічно-управлінську категорію, при визначенні якої має місце ряд протиріч. Управління ризиком - це процес реагування на події та зміни ризиків у процесі виконання проекту. При цьому важливим є проведення моніторингу ризиків. Моніторинг ризиків включає контроль ризиків протягом всього життєвого циклу проекту. Якісний моніторинг ризиків забезпечує управління інформацією, яка допомагає приймати ефективні рішення до настання ризикових подій.

Найбільш розповсюдженою характеристикою ризику є загроза або небезпека виникнення невдач у тій чи іншій діяльності, небезпека виникнення несприятливих наслідків, змін зовнішнього середовища, які можуть викликати втрати ресурсів, збитки, а також небезпеку, від якої слід застрахуватися.

Зовнішні ризики поділяються, в свою чергу, на:

1. Непередбачувані зовнішні ризики:

- заходи державного впливу у сфері оподаткування, ціноутворення, землекористування, фінансово-кредитній середовища, вплив органів експертизи та ін.; сфері, охорони навколишнього- природні катастрофи (землетруси, повінь та інші природні катаклізми);

- кримінальні та економічні злочини (тероризм, саботаж, рекет та ін.);

- зовнішні ефекти: політичні (заборона на діяльність та ін.), економічні (зрив постачання, банкрутство партнерів, клієнтів), екологічні (аварії), соціальні (страйки) і т. п. 2.

Передбачувані зовнішні ризики:

- ринковий ризик (зміна цін, валютних курсів, вимог споживачів, кон'юнктури, конкуренція, інфляція та ін.);

- операційний ризик (відмова від цілей проекту, порушення правил експлуатації та техніки безпеки, неможливість підтримки робочого стану обладнання, споруд і т. п.).

Внутрішні ризики поділяються на:

1. Внутрішні організаційні ризики, а саме:

- зриви робіт через нестачі робочої сили, матеріалів, затримки постачань, помилок у плануванні та проектуванні, незадовільного оперативного управління, зміна раніше узгоджених вимог та поява додаткових вимог з боку замовників та партнерів та ін.;

- перевитрати, що виникли внаслідок: зриву планів робіт проекту, низької кваліфікації розробників проекту, помилок у складанні кошторисів та бюджетів, неефективної стратегії постачання та збуту, виявлення претензій з боку партнерів, постачальників та споживачів.

2. Внутрішні технічні ризики:

- зміна технології виконання робіт, помилкові технологічні рішення, помилки в проектній документації, невідповідність проектним стандартам, поломки техніки тощо. До інших ризиків відносять транспортні, митні інциденти, ризики, пов'язані зі здоров'ям людей, пошкодженням майна, та правові, які виникають при придбанні ліцензій, патентів, авторських прав та ін.

2. Принципи управління проектними ризиками

Одним з основних завдань, які розв'язують у межах управління проектами, є управління ризиками проектної діяльності, або управління ризиками проекту. Це завдання не відокремлюється від більшості інших

функцій управління проектами. Ризики існують на всіх фазах і етапах проектної діяльності, тому функція управління ними є актуальною аж до закриття проекту. Це зумовило появу на Заході в 90-х роках ХХ ст. великої кількості праць у галузі управління проектними ризиками в межах управління проектами. Нагромаджено великий обсяг знань, процедур і технологій щодо обмеження (мінімізації) ризиків при реалізації проектів.

У межах управління проектними ризиками розглядають такі питання:

- класифікацію проектних ризиків;
- методи виявлення й оцінки ризиків;
- інформаційне забезпечення управління ризиками;
- моніторинг і прогнозування ризиків;
- технологію зниження (елімінування) ризиків;
- організацію управління ризиками;
- оцінювання ефективності й обґрунтування оптимального рівня витрат

на управління ризиками.

У межах теорії та практики управління проектними ризиками найважливішими є, зокрема, методи оцінки, моніторингу та прогнозування ризиків, інформаційного забезпечення управління ризиками.

Діяльність з управління ризиками охоплює такі основні напрямки (етапи): ідентифікацію (виявлення) ризику, його оцінку, вибір методу та засобів (інструментів) управління ризиком, запобігання, контролювання, фінансування ризику, оцінку результатів. Перші два напрямки прийнято називати аналізом ризику. При цьому ідентифікація ризику належить до якісного аналізу, а оцінка ризику - до кількісного.

У теорії управління ризиками серед кількісних методів аналізу ризику найвідоміші метод статистичного аналізу, аналіз доцільності витрат і метод експертних оцінок. Важливим є вибір методу й інструментів управління ризиком. Зауважимо, що поняття «метод» ширше, ніж «інструмент». У межах вибраного методу можна використовувати конкретні інструменти.

Відомі чотири основних методи управління ризиками : скасування, запобігання та контролювання, страхування та поглинання ризиків. Скасування ризику означає відмову від певної діяльності чи таку істотну (радикальну) її трансформацію, у результаті якої ризик зникає. Запобігання та контролювання ризику - це ефективна організація проектної діяльності, тобто коли її учасники мають змогу ефективно впливати на чинники ризику і зменшувати можливість настання несприятливої події.

Контролювання ризику полягає в реалізації комплексу заходів, спрямованих на мінімізацію збитків після настання несприятливої події.

Страхування ризику передбачає зменшення збитків від діяльності за рахунок фінансової компенсації зі спеціальних страхових фондів.

Поглинання ризику - це такий спосіб діяльності, коли при матеріалізації ризику збитки повністю несе його учасник (учасники). Цей метод управління ризиками застосовують тоді, коли можливість ризику невелика чи збитки в разі його настання неістотно впливають на учасників проектної діяльності.

3. Матриця оцінки ризиків

Матриця ризиків – це графічне представлення ризиків проекту, яке допомагає в їх класифікації та оцінці. Матриця складається з двох основних осей: ймовірність настання ризику та потенційний вплив цього ризику. Ця проста, але ефективна структура дозволяє легко ідентифікувати найбільш критичні ризики та зосередитися на них під час управління проектом.

На практиці матриця ризиків часто має вигляд таблиці, де рядки представляють різні рівні ймовірності (наприклад, низький, середній, високий), а стовпці – різні рівні впливу (наприклад, низький, середній, високий). Кожен ризик розміщується у відповідній комірці матриці на основі оцінених параметрів. Така класифікація дозволяє швидко визначити ризики, які потребують негайної уваги, і ті, які можна відстежувати менш інтенсивно.

Впровадження матриці ризиків в управління проектами приносить численні переваги, які призводять до підвищення ефективності та результативності виконання проекту. Перш за все, матриця ризиків дозволяє застосовувати системний підхід до виявлення та оцінки ризиків, що сприяє кращій підготовці аналізу ризиків. Завдяки цьому менеджери проектів можуть швидше реагувати на потенційні загрози та мінімізувати їхній вплив на проект.

Ще однією перевагою є підвищення прозорості та комунікації всередині проектної команди. Як візуальний інструмент, матриця ризиків допомагає всім членам команди зрозуміти ризики, сприяючи кращій співпраці та координації дій. Спільні знання про ризики та їхній потенційний вплив уможливають ефективне управління ризиками на всіх рівнях організації.

Крім того, матриця ризиків допомагає визначити пріоритетність дій. Маючи чітку класифікацію ризиків на основі їхньої ймовірності та впливу, менеджери проектів можуть зосередити ресурси на найбільш критичних ризиках, що дозволить більш ефективно використовувати наявні ресурси. Наприклад, у будівельному проекті ризики, пов'язані з погодними умовами, можуть вимагати особливої уваги, тоді як менші ризики, такі як незначні затримки поставок, можна відстежувати менш інтенсивно.

Переваги використання матриці ризиків також включають покращення процесів прийняття рішень. Маючи чітку та систематизовану інформацію про ризики, рішення, що приймаються під час виконання проекту, є більш обґрунтованими та поінформованими. Це, в свою чергу, підвищує шанси на успіх проекту та мінімізує негативний вплив ризиків.

Нарешті, матриця ризиків сприяє довгостроковому розвитку організації. Завдяки систематичному управлінню ризиками організації вчать краще виявляти ризики та реагувати на них, що призводить до розвитку більш зрілих та стійких процесів управління проектами. Це, в свою

чергу, впливає на загальне підвищення ефективності організації та її здатність виконувати складні проекти.

В природоохоронних проєктах, які передбачають певні активності поза приміщенням - наприклад, висадку рослин, підготовчий етап до озелення, прибирання територій, фрі-маркет, ярмарок hand-made важливо враховувати з високим коефіцієнтом впливу та високою ймовірністю настання такий ризик як погані погодні умови, які унеможливають виконання активності.

Приклад оцінки матриці ризиків наведено на рис.1

Риск	Ймовірність	Вплив	Оцінка ризику
Пряма заборона від департаменту освіти на реалізацію проєкту	4	4	16
Мала кількість учасників	5	2	10
Відмова тьютерів	2	5	10
Руйнування матеріально-технічної бази проєкту	3	3	9
Падіння метеорита	1	1	1

Рисунок 1 – Приклад побудови матриці оцінки ризиків

4. Хід заняття

1. Опрацювати теоретичний матеріал
2. Використовуючи дані практичного заняття №4 таблиця 2 скласти матрицю ризиків для обраного проєкту та сформулювати можливий план дій на випадок виникнення суттєвих ризиків. Кількість ризиків, кількість балів та

ранжування ризиків за впливом на проект здобувач обирає самостійно та аргументує під час дискусії.

5. Контрольні питання

1. Що розуміють під невизначеністю та ризиком проекту?
2. Які найбільш поширені види ризиків Ви знаєте?
3. Як класифікуються ризики за джерелами виникнення?
4. У чому переваги складання матриці оцінку ризиків?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7.

ЗАПОВНЕННЯ ГРАНТОВОЇ ЗАЯВКИ

Мета заняття: опанувати методику заповнення грантової заявки; навчитися формулювати правильно мету, завдання, цілі проєкту.

1. Поняття про мету, цілі та завдання проєкту. Різниця між ними

Мета гранту – це досягнення чітко визначеного, суспільно значущого результату (наприклад, створення нових робочих місць, розвиток екологічних ініціатив, підтримка наукових досліджень).

Цілі – це більш конкретні, вимірювані результати, які ведуть до досягнення мети.

Завдання – це конкретні кроки та етапи, які потрібно виконати для досягнення поставлених цілей.

Мета гранту

Це бажаний, довгостроковий результат, який очікується від реалізації проєкту за допомогою грантових коштів.

Призначення:

Грант призначений для вирішення конкретного завдання або проблеми, яка має суспільну або економічну значущість.

Приклади:

Підтримка наукових досліджень.

Розвиток екологічних ініціатив.

Створення нових робочих місць у певних регіонах.

Фінансування освітніх програм.

Цілі гранту

Це конкретні, досяжні результати, які сприятимуть досягненню головної мети проєкту.

Характеристики:

Ціль має бути вимірюваною, реалістичною та обмеженою в часі.

Приклади:

Залучити до участі в навчальній програмі певну кількість людей.

Зменшити викиди забруднюючих речовин на 10% протягом року.

Опублікувати 5 наукових статей за результатами дослідження.

Завдання гранту

Це окремі дії та етапи роботи, які потрібно виконати для досягнення поставлених цілей.

Приклади:

Провести анкетування цільової аудиторії.

Закупити необхідне обладнання для наукових експериментів.

Організувати тренінг для учасників програми.

Як це працює разом?

Мета:

Створити нове екологічно безпечне виробництво.

Цілі:

Розробити та впровадити технологію очищення води.

Зменшити викиди шкідливих речовин на 20% за перший рік.

Завдання:

Провести дослідження ефективності різних методів очищення.

Придбати фільтрувальне обладнання.

Навчити персонал роботі з новою технологією.

2. Поради щодо заповнення грантової заявки

Щоб виграти грант, варто дотримуватися декількох практичних порад для покращення заявки:

- **Відповідність цілям гранту.** Успішна грантова заявка починається з розуміння того, що шукає спонсор. Проєкт має відповідати вимогам і стратегічним пріоритетам грантової програми. Якщо мета гранту – підтримка малого бізнесу, зосередьтеся на тому, як ваша ідея створює робочі місця, підтримує прибутковість чи сприяє розвитку економіки.

- **Сильна команда.** Часто грантодавці оцінюють не лише проєкт, але й людей, які за ним стоять. Переконайтеся, що ваша команда має відповідний досвід і компетенції, надайте цьому підтвердження.

- **Оформлення заявки.** Використовуйте офіційний стиль, уникайте занадто технічної чи розмитої мови. Дотримуйтеся рекомендацій щодо шрифтів, розмірів тексту, обсягу та формату. Переконайтеся, що текст є логічним, читабельним і без помилок.

- **Стиль** при підготовці проєкту приділяйте велику увагу стилю написання, використовуйте академічний стиль, уникайте надмірної формальності, слідкуйте за граматикою та структурою, перевірте текст проєкту на помилки, дотримуйтеся вимог до обсягу та формату, не перевищуйте обмеження на кількість слів чи сторінок, пам'ятайте про важливість візуалізації за можливості – презентація та графічні матеріали мають бути якісними та інформативними;

- **Довгострокова стійкість.** Покажіть, як ви плануєте підтримувати результати після завершення фінансування. Вкажіть, чи є у вас додаткові джерела фінансування або бізнес-план масштабування.

- Розуміння того, як написати грант, щоб збільшити шанси на успішне отримання фінансування, не буде повноцінним без урахування поширених помилок:

- **Відсутність конкретики.** Ваша ідея має бути чітко структурованою, а всі кроки детально розписані.

- **Невідповідність вимогам грантодавця.** Перевіряйте, чи відповідає умовам або специфікаціям конкурсу ваша заявка на грант, приклад зазвичай можна знайти на сайті грантодавця.

- **Проблеми з оформленням.** Відсутність структури, помилки чи плутанина в документах – усе це може стати причиною відмови.

- **Недостатня увага до деталей бюджету.** Якщо заявник не надає чітке та обґрунтоване розподілення коштів, це може викликати сумніви щодо реалістичності та доцільності використання грантових коштів.

- **Відсутність релевантного досвіду.** Якщо у вас є досвід співпраці з іншими фондами або успішно реалізовані проекти, обов'язково це зазначте. Якщо ви ФОП і пишете про відкриття власної справи, покажіть, що вже маєте план дій, який може бути підтриманий фінансово.

- **Ігнорування юридичних аспектів.** Забуваючи уточнити, чи оподатковуються грантові кошти, або не вказуючи, що проєкт відповідає вимогам місцевого законодавства, можна втратити можливість отримати фінансування. Перевірте всі юридичні нюанси перед подачею заявки.

Щоб уникнути цих помилок, використовуйте зразок заявки на отримання гранту як базу, але адаптуйте його до власного проєкту, додавайте унікальні ідеї й приділяйте увагу деталям.

3. Хід заняття

Використовуючи таблицю 1 з практичного заняття 3 (опис проєктів) сформулювати мету (до 20 слів), завдання (до 50 слів), цілі (до 100 слів) грантового проєкту та подати їх у вигляді таблиці.

4. Контрольні питання

1. Які типові помилки при формулюванні завдання проєкту?
2. Які типові помилки при формулюванні цілі проєкту?
3. Які типові помилки при формулюванні мети проєкту?
4. Який стиль використовують при заповненні заявки?
5. З чого складається успіх грантової заявки?

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Свенціцький А.Л. Організаційна психологія. –2014. - електронне видання. Код доступу https://stud.com.ua/60820/psihologiya/organizatsiyna_psihologiya. дата звернення 22.01.2021р.
2. Шеннон О'Коннелл, АбдулСалам Медені Посібник для тренера: Як підготувати та провести тренінг, що матиме вплив. - електронне видання. Код доступу <https://www.ndi.org/sites/default/files/Manual%20for%20trainers.pdf>. Дата звернення 22.01.2021р.
3. Т.В. Воронцова Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа). / Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. – К. : Видавництво «Алатон», 2017. – 376 с.
4. Г. Марушевський Практичний посібник для посадових осіб органів державної влади «Методичні рекомендації для проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування» / Г. Марушевський, В.Потапенко. – Київ: Проект ПРОМИС, 2019. – 72с.
5. SWOT-аналіз і аналіз прогалин (GAP-аналіз) політик, програм, планів і законодавчих актів у сфері суспільного добробуту (соціального захисту) і підготовка рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенцій Ріо. / Л. Г. Руденко – Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2016. – 124 с
6. Дроздова А. Соціальний капітал в контексті розвитку громадянського суспільства/А. Дроздова //Політичний менеджмент.–2013.- №1-2.-71-79
7. Emma Ch. These are the 100 most in-demand skills of 2019? According to LinkedIn/World Economic Forum. URL: <https://www.cnbc.com/2019/01/08/the-25-most-in-demand-technical-skills-of-2019-according-to-linkedin-.html>

8. Education for Life and Work: Developing Transferable Knowledge and Skills in the 21st Century (2012), Committee on Defining Deeper Learning and 21st Century Skills, J.W. Pellegrino and M.L. Hilton, Editors. Board on Testing and Assessment and Board on Science Education, Division of Behavioral and Social Sciences and Education. Washington, THE NATIONAL ACADEMIES PRESS, 242 pages. Printed in the United States of America. URL: <https://www.nap.edu/catalog/13398/education-for-life-andwork-developing-transferable-knowledge-and-skills>

9. Навички для України 2030: погляд бізнесу / За ред. М.А. Саприкіної. – Київ: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2016. – 36 с.

10. Грантрайтинг: методичні рекомендації для органів публічної влади щодо написання проектних заявок / [О.В. Кулініч, Д.С. Ткачов, С.Є. Ігнат'єв та ін.] ; за ред. О.В. Кулініча. – Х. : Регіональний центр міжнародних проектів і програм, 2013. – 78 с.

11. Основи грантрайтингу та управління проектами в публічній сфері : метод. рек. для органів влади та недерж. орг-цій / Авт. кол.: В.В. Белявцева, А.І. Гнатенко, О.С. Зінченко та ін. ; за заг. ред. О.В. Кулініча. – Харків : Золоті сторінки, 2017. — 148 с.

12.

https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4141/1/SHymilo_rozdil8.pdf

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Практичне заняття №1 Командні тренінги в природоохоронних проєктах.....	4
Практичне заняття №2 Англомовна лексика для грантів в природоохоронних сфері.....	12
Практичне заняття №3 SWOT аналіз для природоохоронних проєктів.....	25
Практичне заняття №4 Поняття про соціальний капітал. SWOT-аналіз особистості.....	35
Практичне заняття №5 Особливості оподаткування та бухгалтерський облік грантових грошей.....	44
Практичне заняття №6 Моделювання кризових ситуацій в управлінні різними типами природоохоронних проєктів та пошук шляхів вирішення.....	57
Практичне заняття №7. Заповнення грантової заявки.....	64
Список використаних джерел	68

Навчальне видання
Методичні вказівки
До практичних робіт з дисципліни
«Основи грантрайтингу в природоохоронній діяльності»
для студентів спеціальності
G2 «Технології захисту навколишнього середовища»
усіх форм навчання
(українською мовою)

Укладачі:
ТИХОМИРОВА Тетяна Сергіївна
САМОЙЛЕНКО Наталія Миколаївна
ШЕСТОПАЛОВ Олексій Валерійович

Відповідальний за випуск
Роботу рекомендував до друку

Шестопалов О.В.
Нечипоренко Д.І.

В авторській редакції

План 2025 р., поз.834

Підп. до друку (дата підпису проректора)_____
Гарнітура Times New Roman.

Видавничий центр НТУ «ХП»,
вул. Кирпичова, 2, м. Харків, 61002
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК No 5478 від 21.08.2017 р. від
21.08.2017 р.

Електронна версія